

POVEZNICA RIZIKA I INSTRUMENTA PLAĆANJA U VANJSKOJ TRGOVINI

Boban, Antoni

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split / Sveučilište u Splitu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:228:945320>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-15**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University Department of Professional Studies](#)

SVEUČILIŠTE U SPLITU
SVEUČILIŠNI ODJEL ZA STRUČNE STUDIJE

Preddiplomski stručni studij Trgovinsko poslovanje

ANTONI BOBAN

ZAVRŠNI RAD

**POVEZNICA RIZIKA I INSTRUMENTA PLAĆANJA U
VANJSKOJ TRGOVINI**

Split, rujan 2021.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
SVEUČILIŠNI ODJEL ZA STRUČNE STUDIJE

Preddiplomski stručni studij Trgovinsko poslovanje

Predmet: Vanjskotrgovinsko poslovanje

ZAVRŠNI RAD

Kandidat: Antoni Boban

Naslov rada: Poveznica rizika i instrumenata plaćanja u vanjskoj trgovini

Mentor: Dr.sc. Ivana Plazibat

Split, rujan 2021.

SADRŽAJ

SAŽETAK.....	1
SUMMARY	2
1. UVOD	3
2. RIZICI U VANJSKOTRGOVINSKOM POSLOVANJU	4
2.1. Robni rizici	5
2.1.1. Rizik vrste, količine i kvalitete robe.....	6
2.1.2. Tržišni rizik nabave i prodaje.....	7
2.1.3. Rizik izvršenja kupoprodajnog ugovora	7
2.1.4. Transportni rizik	8
2.1.4.1. Osnovni transportni rizici	9
2.1.4.2. Dopunski transportni rizici.....	9
2.1.5. Ratni i politički rizici.....	9
2.2. Financijski rizici	10
2.2.1. Rizik cijene.....	11
2.2.2. Rizik izvoznog kredita	12
2.2.3. Rizik konvertiranja	13
2.2.4. Rizik transfera	14
2.2.5. Tečajni rizik.....	15
2.2.6. Rizik devalvacije i revalvacije	17
3. INSTRUMENTI PLAĆANJA U VANJSKOJ TRGOVINI.....	18
3.1. Međunarodni dokumentarni akreditiv	19
3.2. Dokumentarna naplata (inkaso).....	24
3.3. Bankovna doznaka.....	27

3.4. Ček.....	28
4. POVEZANOST RIZIKA I INSTRUMENTATA PLAĆANJA	30
5. PRIMJER PREVARE KOD POSLOVANJA S DOKUMENTARNIM AKREDITIVOM.	33
6. ZAKLJUČAK	34
LITERATURA.....	35
POPIS SLIKA	39

SAŽETAK

POVEZNICA RIZIKA I INSTRUMENATA PLAĆANJA U VANJSKOJ TRGOVINI

Rizici su sveprisutni element u vanjskoj trgovini. To su nepredviđeni i neizvjesni događaji koji pogađaju kako izvoznika tako i uvoznika u vanjskotrgovinskom poslu. Njihov nastup može utjecati na imovinu obje poslovnih strana u robnom ili financijskom smislu. Razlog je to zbog kojeg se i rizici dijele na robne i financijske rizike od kojih su neki, poput transportnog rizika, izvan kontrole ugovornih strana kupoprodajnog ugovora. Svaka strana kupoprodajnog ugovora želi zaštititi vlastite interese i imovinu, što trgovinu sa inozemstvom čini otežanom i usporenom. Zbog toga se kao posrednik između kupca i prodavatelja javlja banka koja putem svojih proizvoda i globalnih kontakata djeluje kao prenosnica rizika između kupca i prodavatelja. Putem međunarodnog dokumentarnog akreditiva, dokumentarne naplate, bankovne doznake ili čekova banka umanjuje te rizike i za to naplaćuje proviziju. Budući da banka ne može u potpunosti izbjeći rizik, provizije su veće za sigurnije instrumente i zato je važno pravilno odabrati odgovarajući instrument plaćanja u vanjskotrgovinskom poslovanju.

Ključne riječi: rizik, instrumenti plaćanja, vanjska trgovina

SUMMARY

LINK BETWEEN RISKS AND PAYMENT INSTRUMENTS IN FOREIGN TRADE

Risks are a ubiquitous element in international trade. These are unforeseen and uncertain events that affect both exporter and importer in the foreign trade business. Their performance may affect the assets of both business parties in commodity or financial terms. This is the reason why risks are divided into commodity and financial risks, some of which, such as transport risk, are beyond the control of sales contract parties. Each party of the sales contract wants to protect its own interests and property, which makes foreign trade difficult and slow. Therefore, a bank appears as an intermediary between the importer and the exporter. Through an international documentary letter of credit, documentary collection, international bank transfer or checks the bank reduces these risks and charges a commission for that. Because the bank cannot completely avoid risk, commissions are higher for safer instruments and that's why it is important to correctly choose the appropriate payment instrument in foreign trade business.

Keywords: risk, payment instruments, foreign trade

1. UVOD

Poslovanje u trgovini, kao i u svakoj drugoj ljudskoj djelatnosti, nosi sa sobom određene rizike. Zbog velike prostorne dislociranosti uvoznika i izvoznika, rizici u vanjskoj trgovini su izrazito naglašeni. U ovom radu će se objasniti i analizirati rizici koji mogu djelovati na poslovanje u vanjskoj trgovini, koji su uzroci nastanka rizika i koje strane vanjskotrgovinskog posla su odgovorne za njihov nastanak. Bankarska praksa je razvila vanjskotrgovinske instrumente plaćanja, a uz već uvrježene instrumente kao što su međunarodni dokumentarni akreditiv, dokumentarna naplata, međunarodna doznaka i ček, banke su razvile i instrumente osiguranja plaćanja kao što je mjenica i zadužnica. Cilj ovog rada je objasniti i prikazati na primjerima oblike navedenih vanjskotrgovinskih plaćanja, razumljivo ih predložiti uvoznicima i izvoznicima kako bi ih jednostavnije mogli koristiti, te povezati vanjskotrgovinske instrumente plaćanja sa rizicima poslovanja u vanjskoj trgovini. Povezivanjem rizika i instrumenata plaćanja objasniti će se kako se zaštititi od pojedinih rizika primjenom odgovarajućeg instrumenta plaćanja, ali i koje rizike sa sobom nose pojedini instrumenti, te na temelju primjera pokazati moguće zlouporabe međunarodnog dokumentarnog akreditiva kao najsigurnijeg oblika plaćanja.

Rad je izrađen kroz opće znanstvene metode poput indukcije i dedukcije, te deskripcije i kompilacije.

Završni rad je podijeljen na četiri poglavlja gdje se u prvom poglavlju navode i objašnjavaju rizici u vanjskoj trgovini.

U drugom poglavlju se navode i objašnjavaju instrumenti plaćanja u vanjskoj trgovini.

Treće poglavlje govori o povezanosti rizika i vanjskotrgovinskih instrumenata plaćanja.

U zadnjem poglavlju je naveden mogući primjer prevare u poslovanju sa dokumentarnim akreditivom.

2. RIZICI U VANJSKOTRGOVINSKOM POSLOVANJU

U ekonomiji, ali i općenito rizici se definiraju kao opasnost nastupa neželjena događaja koji može rezultirati neuspjehom, gubitcima ili pak smanjenjem imovine¹. To je neizvjestan događaj koji može uzrokovati neželjene posljedice u bilo kojem aspektu ljudskog djelovanja i neovisan je o volji sudionika koji je izravno pogođen takvim događajem. Rizik u vanjskotrgovinskom poslovanju može se definirati kao mogućnost prijetnje da nastupe vremenski i prostorno nepredviđeni događaji koji su izazvani subjektivnim okolnostima kao što je ljudski faktor ili objektivnim okolnostima koje su izvan mogućnosti utjecaja sudionika u vanjskotrgovinskom poslu, a koje mogu prouzrokovati štetu². Zbog toga su subjektivni rizici oni koji mogu nastati voljom čovjeka i oni nisu predvidljivi, dok na objektivne rizike čovjek ne utječe i oni su mjerljivi. Općenito se rizici mogu podijeliti na rizike za kupca (u vanjskoj trgovini je to uvoznik) i prodavatelja (u vanjskoj trgovini je to izvoznik). Rizik za uvoznika se može ogledati u tome hoće li primiti robu one količine i kvalitete koju je kupio, gdje se bez obzira na količinu i kvalitetu robe koju mu je prodavatelj poslao robi u transportu od prodavatelja kupcu može nešto dogoditi. Na primjer, u hladnom lancu gdje je pokvarljive proizvode potrebno držati u kontroliranim uvjetima i temperaturama od mjesta proizvodnje do mjesta isporuke u trgovinu, može doći do kvara transportnog sredstva što može prouzročiti djelomično ili potpuno uništenje kupljene robe u kvalitativnom smislu, no jednako tako i kvantitativnog gubitka robe kao što je kalo, rasip, kvar i lom robe prilikom nepravilnog rukovanja i skladištenja. No može se dogoditi i da kupljena roba provede vrijeme u transportu koje je više od očekivanog što može utjecati na cijenu robe koja se može smanjiti, a koju kupac dalje prodaje što može prouzročiti financijski gubitak. Variranje cijena je posebno vidljivo na burzama metala gdje se promjene cijena događaju na dnevnoj bazi. Za izvoznika je najveći rizik da za isporučenu robu ne dobije ugovorenu novčanu protuvrijednost. To se može dogoditi zbog različitih okolnosti kao što su stečaj uvoznika, njegova insolventnost, prisilna odgoda plaćanja odnosno moratorij u zemlji kupca, valutnog poremećaja, ratnog stanja i slično, a iz tih razloga je politika osiguranja protiv rizika sastavni dio poslovne politike svakog suvremenog vanjskotrgovinskog poduzetnika, bez obzira je li se radi o kupcu ili prodavatelju³.

¹ Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=53028>. [1.8.2021.]

² Andrijanić, I. (1995) *Vanjskotrgovinsko poslovanje*. Zagreb: Mikrorad, str. 440.-441.

³ Andrijanić, I. (1995) *Vanjskotrgovinsko poslovanje*. Zagreb: Mikrorad, str. 441.

Rizici mogu biti prenosivi i neprenosivi, odnosno pretežno neprenosivi⁴. Prenosivi rizici su oni koji pripadaju skupini rizika za koje je moguće utvrditi vjerojatnost nastupa i visinu mogućih šteta, dok su neprenosivi ili djelomično neprenosivi rizici oni koji se ne mogu prenositi na treće već ih svaka organizacija mora sama snositi⁵. To znači da se neprenosivim rizicima ne može utvrditi vjerojatnost nastupa i visina moguće štete. U pravilu prenosivim rizicima se može smanjiti ili potpuno izbjeći njihovo negativno djelovanje po izloženu osobu prenošenjem takvih rizika na odgovarajuće osiguravajuće organizacije koje se bave izradom modela vjerojatnosti nastanka štetnog događaja i na osnovi toga ugovaranjem prebacivanja djelovanja takvog događaja na osiguravajuću organizaciju. Osiguranik na osnovu sklopljenog ugovora plaća premiju osiguranja po određenoj tarifi i poštuje određena pravila po kojima može nastupiti osigurani slučaj. Kod neprenosivih ili pretežno neprenosivih rizika nije moguće predvidjeti nastanak negativnog djelovanja pa osiguravajuća organizacija ne može preuzeti takav rizik na sebe, budući da ne može izraditi model vjerojatnosti nastupa štetnog događaja. O takvim rizicima kupac i prodavatelj se brinu samostalno odgovarajućim politikama rizika.

Najjasnija i najjednostavnija podjela rizika u vanjskoj trgovini je na robne i financijske rizike⁶.

2.1. Robni rizici

Robni rizici su oni koji se odnose na odstupanja od kupoprodajnog ugovora, a koji se tiču predmeta kupoprodaje, te se dijele na:

- rizik vrste, količine i kvalitete robe
- tržišni rizik nabave i prodaje
- rizik izvršenja kupoprodajnog ugovora i
- transportni rizik⁷.

⁴ Andrijanić, I. (1995) *Vanjskotrgovinsko poslovanje*. Zagreb: Mikrorad, str. 441.

⁵ Merkaš, Z. (2018) Rizici globalnog poslovnog okruženja-izazovi prve četvrtine 21. stoljeća. *Zbornik sveučilišta Libertas* 3 (3). Hrčak portal hrvatskih znanstvenih i stručnih časopisa, str. 98. <https://hrcak.srce.hr/195846>, [9.8.2021.]

⁶ Andrijanić, I. (1995) *Vanjskotrgovinsko poslovanje*. Zagreb: Mikrorad, str. 442.

⁷ Andrijanić, I. (1995) *Vanjskotrgovinsko poslovanje*. Zagreb: Mikrorad, str. 442.

2.1.1. Rizik vrste, količine i kvalitete robe

Prilikom sklapanja kupoprodajnog ugovora kupac i prodavatelj određuju sva bitna svojstva robe ili usluge od predmeta do cijene. Između ostalog se određuje i vrsta, količina i kvaliteta robe koju prodavatelj isporučuje kupcu. No prilikom transporta, skladištenja i rukovanja robom može doći do snižavanja kvalitete kupljene robe ili gubitaka u ugovorenoj količini. Na primjer ako se ne prevozi odgovarajućim sredstvima, u transportu se roba koja je podložna klimatskim i temperaturnim utjecajima može osušiti, pokvariti ili ispariti. Također roba podložna vremenskim i utjecajima okoline može pretrpjeti znatna oštećenja ili deformacije. Roba podložna koroziji koja se prevozi pomorskim sredstvima mora biti zaštićena od utjecaja morske soli koja izaziva koroziju i slično.

Rizik vrste (izgleda) i kvalitete robe pogađa osobito sezonske robe ili robe prigodne potrošnje kao što su artikli za određene blagdane, na primjer božićne i novogodišnje, ljetna sezonska roba, na primjer kupaći kostimi i oprema za plažu, dakle sve vrste proizvoda pri kojima odlučujuću ulogu u njihovu plasmanu čini ukus potrošača i trenutna moda potrošnje. Zbog toga je izrazito bitno i vrijeme koje roba provede u transportu, odnosno da roba koja je namijenjena sezonskoj potrošnji, a posebno ako se radi o kratkom vremenskom periodu sezone, bude isporučena kupcu u ugovoreno vrijeme i na ugovorenom mjestu, uz to što mora biti ugovorene vrste, izgleda, količine i kvalitete jer može nastupiti smanjenje cijene robe za kojom na početku sezone raste potražnja, a s vremenom kako sezona odmiče ona opada. Takvi slučajevi uobičajeno rezultiraju odbijanjem preuzimanja robe od strane uvoznika gdje se izvoznik onda suočava sa situacijom u kojoj se njegova roba nalazi ostavljena u inozemstvu, bez moguće adekvatne manipulacije i uskladištenja i koju izvoznik onda mora prodati po znatno nižoj cijeni što predstavlja i financijski gubitak, ali i gubitak ugleda na inozemnom tržištu. Jednako tako, uvoznik od izvoznika može tražiti naknadu štete za izmaklu financijski dobit, te gubitak vlastitih kupaca i vlastitog ugleda na tržištu⁸.

⁸ Andrijanić, I. (2001) *Vanjska trgovina: Kako poslovati sa inozemstvom*. Drugo dopunjeno i izmijenjeno izdanje. Zagreb: Mikrorad, str. 395.

2.1.2. Tržišni rizik nabave i prodaje

Ovaj rizik se najbolje može opisati pojmom gospodarskih sankcija. Sankcije su u pravilu preventivne ili prisilne mjere koje se ne donose nasilnim putem, a koje pojedine međunarodne organizacije ili države poduzimaju protiv drugih organizacija ili država u slučaju prijetnje miru ili akta agresije kako bi ih prisilile na promjenu pojedinih aspekata vanjske i unutrašnje politike. Mogu obuhvaćati različite vojne, ekonomske i političke mjere kao na primjer djelomični ili potpuni prekid ekonomskih i diplomatskih odnosa, prometnih veza, te čak vojne intervencije⁹. Tako je na primjer vijeće Europske unije kao odgovor na nezakonito pripojenje Krima i Sevastopolja od strane Ruske Federacije donijelo mjere po kojima se zabranjuje osobama i trgovačkim društvima sa sjedištem u Europskoj uniji uvoz sa Krima i iz Sevastopolja, ograničava trgovina i ulaganja u određenim gospodarskim sektorima i kod određenih infrastrukturnih projekata, te zabranjuje pružanje turističkih usluga na Krimu i Sevastopolju i zabranjuje izvoz određene robe i tehnologije sa područje Europske unije¹⁰. Tržišni rizik nabave i prodaje se prema tome može objasniti kao nemogućnost izvršenja kupoprodaje na određenim tržištima kao posljedica subjektivnih i objektivnih okolnosti. Subjektivne okolnosti se odnose na slabe kapacitete koji postoje unutar same organizacije a koji mogu biti izraženi kroz nestručno osoblje ili loše sustave rada. Objektivne okolnosti se u pravilu odnose na navedeni primjer međunarodnih sankcija što znači da na njih kupac ili prodavatelj ne mogu utjecati, jer su rezultat aktivne unutrašnje i vanjske politike.

2.1.3. Rizik izvršenja kupoprodajnog ugovora

Rizik izvršenja kupoprodajnog ugovora se odnosi na to da kupac ili prodavatelj ne izvrši dospjele obveze iz kupoprodajnog ugovora što u svakom slučaju štetno pogađa drugu ugovornu stranu.

⁹ Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža 2021.
<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=54442>. [30.8.2021.]

¹⁰ Europsko vijeće-Vijeće Europske unije (2021) *Mjere ograničavanja EU-a kao odgovor na krizu u Ukrajini: Ograničenja gospodarskih odnosa s Krimom i Sevastopoljem*.
<https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/sanctions/ukraine-crisis/>. [10.08.2021.]

To se može dogoditi u dva slučaja, a to je da kupac odbije preuzeti isporučenu robu ili da odbije platiti za preuzetu isporučenu robu, a može se dogoditi i da prodavatelj ne isporuči robu koja je predmet ugovora, odnosno da kasni u isporuci ili da uopće ne isporuči ugovornu robu. Također opseg i veličina tog rizika određena je subjektivnim i objektivnim okolnostima¹¹. Subjektivne okolnosti ne izvršenja kupoprodajnog ugovora od strane prodavatelja se odnose na njegovu ozbiljnost u pristupu prema samom poslu, a i prema dobavljačima i kupcima sa kojima posluje, njegovoj etičnosti i moralnim vrijednostima, dok bi od strane kupca to bile njegova vlastita nelikvidnost, odlazak u stečaj ali i promjena cijene robe koja je predmet ugovora. Objektivne okolnosti ne izvršenja kupoprodajnog ugovora od strane prodavatelja bi bile one iz njegove mikro ili makro okoline, pa se na primjer može dogoditi da se prodavatelju pokvare strojevi u proizvodnji, da mu zaposlenici započnu štrajk, da mu dobavljači ne isporuče potrebne sirovine ili da država prodavateljeva poslovnog nastana ograniči ili u potpunosti zabrani izvoz ugovorne robe, a zabrana uvoza, odnosno ekonomska i gospodarska politika države kupčeva poslovnog nastana bi bile objektivne okolnosti zbog kojih i kupac ne bi mogao izvršiti obveze iz kupoprodajnog ugovora.

2.1.4. Transportni rizik

Transportni rizici predstavljaju sve one štete, bilo djelomične ili potpune, koje mogu nastati pri prijevozu robe od mjesta njenog polazišta do odredišta. To je posebno osjetljiva vrsta rizika, jer se roba koja je u transportu nalazi izvan kontrole kupca ili prodavatelja, odnosno prepuštena je prijevozniku na isporuku¹². Transportnim rizicima su izloženi ljudi, prijevozna sredstva i roba koja se nalazi u tranzitu¹³. Tako, na primjer, može doći do kvara ili sudara prijevoznog sredstva na kopnu, ali i pomorske havarije te zrakoplovne nesreće. Pri tome može doći do ozljeda osobe koja upravlja prometnim sredstvom, a roba može biti djelomično ili u potpunosti uništena. Prema tome transportne rizike dijelimo na osnovne, dopunske i ratne i političke rizike¹⁴.

¹¹ Matić, B. (2004) *Međunarodno poslovanje*. Zagreb: Sinergija, str. 371.

¹² Andrijanić, I. (2001) *Vanjska trgovina: Kako poslovati sa inozemstvom*. Drugo dopunjeno i izmijenjeno izdanje. Zagreb: Mikrorad, str. 398.

¹³ Matić, B. (2004) *Međunarodno poslovanje*. Zagreb: Sinergija, str. 372.

¹⁴ Bodrožič, A. (2018) *Analiza rizika u intermodalnom transportu*. Završni rad. Zagreb. Fakultet prometnih znanosti, str. 3.

2.1.4.1. Osnovni transportni rizici

Osnovni transportni rizici su oni koji su odnose na sami prijevoz robe, a u što se ubrajaju prometne nezgode kao što su sudar prijevoznog sredstva na kopnu, nasukavanje, prevrnuće ili potonuće sredstava riječnog i pomorskog transporta, rušenje i pad letjelica i slično. Elementarne nepogode kao što su poplave, potresi i slično, požari, eksplozija predmeta transporta, na primjer kod prijevoza energenata, plina, goriva i slično, razbojništvo poput piratstva na moru, ali i ne isporuka pošiljke također su dio osnovnih transportnih rizika¹⁵. Samozapaljenje ili eksplozija robe kao posljedica njezinih prirodnih svojstava ne ulazi u osnovne transportne rizike¹⁶.

2.1.4.2. Dopunski transportni rizici

Dopunski transportni rizici su oni koji su vezani uz posebna svojstva robe koja se nalazi u transportu. Moguća nepravilna manipulacija robom od strane prijevoznika prilikom ukrcaja, iskrcaja ili prekrcaja robe, kao i moguće neprikladno sredstvo za prijevoz robe specifičnih svojstava predstavljaju dopunski transportni rizik. Krađa, lom robe prilikom transporta, prodiranje vlage u prijevozno sredstvo ili pokisnuće prilikom manipulacije robom, curenje prilikom prijevoza tekuće robe, rasipanje rasutih tereta, kvarenje, korozija zbog utjecaja morske vode, sve to ulazi u dopunske transportne rizike¹⁷.

2.1.5. Ratni i politički rizici

Ratni rizici podrazumijevaju buduću i nepredviđenu opasnost od nastanka šteta uzrokovanih oružanim aktivnostima u uvjetima ratnog stanja zbog neprijateljstava unutar države, kao što je građanski rat ili između dvije i više država¹⁸.

¹⁵ Bodrožič, A. (2018) Analiza rizika u intermodalnom transportu. Završni rad. Zagreb. Fakultet prometnih znanosti, str. 3.

¹⁶ Matić, B. (2004) *Međunarodno poslovanje*. Zagreb: Sinergija, str. 373.

¹⁷ Matić, B. (2004) *Međunarodno poslovanje*. Zagreb: Sinergija, str. 373.

¹⁸ Pavić, D. (2009) Osiguranje ratnih rizika. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*. 46 (3), str. 471. <https://hrcak.srce.hr/41399>, [9.8.2021]

Tu spadaju opasnosti od zadržavanja, zarobljavanja ili zapljene prijevoznog sredstva ili robe, opasnosti od djelovanja ratnih oružja i ratnih operacija¹⁹. Politički rizici se mogu povezati sa djelovanjem vlada odnosno državnih administracija i tu spadaju nemiri, neredi, nasilja, ali i štrajkovi i gospodarski prevrati. Tako se može dogoditi da autokrat ili diktator u zemlji izvoza ili uvoza nacionalizira strateške gospodarske grane i privatne kompanije ili pak gospodarstvo u potpunosti. Tako je na primjer hrvatska naftna industrije, odnosno tvrtka INA prije deset godina zbog građanskog rata u Siriji izgubila naftna polja procijenjena na vrijednost od 23 milijarde dolara, a politički rizici se mogu stvoriti potičući druge građane, kupce, interesne skupine i političare na djelovanje u smjeru izazivanja nestabilnosti²⁰.

2.2. Financijski rizici

Financijski rizici su posljedica okolnosti u vanjskotrgovinskom poslovanju koje mogu otežati ili u potpunosti onemogućiti plaćanje ukoliko se radi o uvozu, odnosno kupnji robe sa inozemnog tržišta ili naplatu ako se radi o prodaji robe na ugovoreni način, u ugovorenom roku i u vrijednosti koja je ugovorena²¹.

Financijski rizici mogu biti izazvani subjektivnim okolnostima koje, primjerice mogu biti nemogućnost plaćanja ili insolventnost kupca i objektivnim okolnostima kao što su mjere gospodarske politike određene zemlje ili kretanja na domaćim i međunarodnim financijskim i deviznim tržištima. Rizici izazvani subjektivnim okolnostima se još nazivaju i komercijalnim rizicima, dok nekomercijalni rizici, osim onih koji proizlaze iz objektivnih društvenih, gospodarskih i političkih okolnosti, mogu biti i uzrokovani prirodom. Tu se ubrajaju prirodne katastrofe kao što su požari, poplave i potresi, a koji mogu izazvati velika razaranja i ljudske žrtve.

¹⁹ Matić, B. (2004) *Međunarodno poslovanje*. Zagreb: Sinergija, str. 373.

²⁰ Juričić, D. (2019) Procjena političkih rizika na stranim je tržištima presudna, a dobro dođe i na domaćemu. *Lider Media*. <https://lider.media/aktualno/procjena-politickih-rizika-na-stranim-je-trzistima-presudna-a-dobro-dode-i-na-domacemu-120072>. [14.08.2021]

²¹ Matić, B. (2004) *Međunarodno poslovanje*. Zagreb: Sinergija, str. 373.

Financijske rizike kao i robne, najjednostavnije je podijeliti prema učincima koje prouzrokuju i to na:

- rizik cijene
- rizik izvoznog kredita
- rizik konvertiranja
- rizik transfera
- tečajni rizik i
- rizik devalvacije i revalvacije²².

2.2.1. Rizik cijene

Rizik cijene se definira kao rizik naknadne promjene tržišne cijene predmeta kupoprodaje, a koji je prodan po ugovorenoj fiksnoj cijeni. Za prodavatelja se on očituje u naknadnom povećanju tržišne cijene predmeta kupoprodaje koji je prodan po ugovorenoj cijeni, a čija je tržišna cijena u trenutku plaćanja bila viša od tržišne cijene u vrijeme ugovaranja²³. Prodavatelji određuju cijene svojim proizvodima na temelju tržišnih uvjeta koji vladaju u tom trenutku. Robe poput različitih metala kao što su željezo, aluminij, bakar, srebro i zlato, različitih energenata poput prirodnog plina, nafte ili električne energije, te poljoprivrednih proizvoda kao što su pšenica, kukuruz ili pamuk su najvećim dijelom sirovine za ostale proizvode koji se stavljaju na tržište²⁴. Zbog promjene tržišnih okolnosti kao što su promjene cijena materijala i sirovina dolazi do promjene troškova proizvodnje onih proizvoda koji se izrađuju od tih materijala i sirovina. Rizik cijene je najveći kod poslova ili investicijskih radova kojima je rok isporuke duže vremensko razdoblje, kao što su primjerice građevinski radovi²⁵. Primjer su i poljoprivredna dobra kod kojih su vladine politike kao što su promjene poreznih stopa i drugih propisa, omjer ponude i potražnje, devizni tečajevi, klimatski utjecaji i ostalo važni faktori koji utječu na nestabilnost cijena, što ostavlja poljoprivrednika nesigurnim koju cijenu će dobiti za svoj proizvod kada dođe vrijeme prodaje. Poljoprivrednik ne zna, s obzirom na dužinu ciklusa

²² Matić, B. (2004) *Međunarodno poslovanje*. Zagreb: Sinergija, str. 374.

²³ Matić, B. (2004) *Međunarodno poslovanje*. Zagreb: Sinergija, str. 374.

²⁴ Gaudenzi, B., Zsidsin, G. A., Pellegrino, R. (2021) Measuring the financial effects of mitigating commodity price volatility in supply chains. *Supply Chain Management: An International Journal*. 26/1 (2021) 17-31, str. 17.

²⁵ Sever, M. (2020) Poslovni rizici i način osiguranja od rizika. Završni rad. Pula. Fakultet ekonomije i turizma Dr. Mijo Mirković, str. 32.

usjeva, kolika će cijena njegovih proizvoda u konačnici biti²⁶. Promjene ugovorenih cijena mogu nastati i na zahtjev kupca ili prodavatelja, a najčešće se te promjene odnose na odstupanja od kupoprodajnog ugovora u smislu nepoštivanja ugovorenog roka isporuke, odnosno kašnjenja pri preuzimanju robe, kašnjenja u isporuci robe i slično²⁷.

2.2.2. Rizik izvoznog kredita

Rizik izvoznog kredita se odnosi na izvoz robe ili usluga na kredit u kojem slučaju izvoznik kreditira inozemnog kupca, a manifestira se u nemogućnosti uvoznika da poštujući ugovoreni rok i ugovorene uvijete plati isporučenu robu ili izvršenu uslugu, da prestane plaćati ili da odbije plaćanje. Zbog oskudnih deviznih sredstava često je potrebno kreditirati izvoz koji često premašuje uvoznikove financijske mogućnosti²⁸. Izvoz je profitabilan za tvrtke, rast i prihodi rastu eksponencijalno, više je poslova i zaposlenici više zarađuju, te tvrtke stvaraju veću konkurentsku prednost²⁹. Državama je u interesu da tvrtke stvaraju nova radna mjesta, a zbog ograničenja domaćeg tržišta izvoz jamči dugoročno održiv gospodarski rast, budući da je komponenta agregatne potražnje čime izravno utječe i na bruto društveni proizvod. Države koje izvoze u recesiji se oporavljaju brže, izvoz povećava devizne rezerve i donosi nova znanja i tehnologije³⁰.

U vanjskoj trgovini najčešći preduvjet za provedbu izvoza je odgoda plaćanja. Tim odnos između izvoznika i uvoznika postaje više kreditni odnos nego odnos prodavatelj-kupac. To dovodi do čekanja naplate potraživanja i povećanja rizika od naplate, a uz to i smanjenja likvidnosti izvoznika koji ima troškove poslovanja i financijske obveze prema dobavljačima³¹. Kako je izvoz i uvoz od interesa poduzetnika, ali i države, države osnivaju i financiraju institucije koje osiguravaju izvozne kredite i štite izvoznike pri takvim poslovima, a jedna od

²⁶ Kang, M. G. (2005) An introduction to market-based instruments for agriculture price risk management. *Food and agriculture organization of the United Nations*. Rim, str. 4.

²⁷ Matić, B. (2004) *Međunarodno poslovanje*. Zagreb: Sinergija, str. 375.

²⁸ Andrijanić, I. (2001) *Vanjska trgovina: Kako poslovati sa inozemstvom*. Drugo dopunjeno i izmijenjeno izdanje. Zagreb: Mikrorad, str. 403.-404.

²⁹ International Trade Administration. *Why Export*. <https://www.trade.gov/why-export>. [20.8.2021.]

³⁰ Ministarstvo vanjskih i europskih poslova. *O hrvatskom izvozu: Zašto je izvoz važan za Hrvatsku*. <http://www.mvep.hr/hr/o-hrvatskom-izvozu/>. [20.8.2021.]

³¹ Hrvatska banka za obnovu i razvitak. *Export credit insurance*. <https://www.hbor.hr/en/export-insurance/>. [20.8.2021.]

takvih institucija je i Hrvatska banka za obnovu i razvoj³². Rizici koje takve institucije pokrivaju se mogu podijeliti na komercijalne ili subjektivne rizike kao što su kašnjenje s plaćanjem, insolventnost ili bankrot inozemnog kupca, te na političke ili objektivne rizike kao što su rizik prijenosa valute, eksproprijacija ili oduzimanje privatne imovine od strane države u korist javnog interesa, te otkazivanje uvozne ili izvozne dozvole, pobuna, revolucija i rat³³.

2.2.3. Rizik konvertiranja

Rizik konvertiranja se odnosi na nemogućnost konverzije domaće valute uvoznika u devize u kojima je dogovoreno plaćanje, zbog čega uvoznik ne može ispuniti ugovorenu obvezu plaćanja. Rizik konvertiranja je isključivo objektivni rizik, budući da ne ovisi od volje uvoznika i ne proizlazi iz njegove nelikvidnosti, već je posljedica odluke vlasti u državi uvoznika da zbog drastičnih oscilacija u priljevu ili odljevu deviza zabrani konverziju domaće valute. Posljedica priljeva ili odljeva deviza su najčešće prirodne ili društvene katastrofe, kao što su poplave, požari, potresi, ogromna povećanja vanjskog duga, pobune, revolucije, ratovi i slično³⁴. Valuta može biti potpuno ili ograničeno konvertibilna, a postoji i unutrašnja i vanjska konvertibilnost. Potpuno konvertibilna valuta je ona koja se može konvertirati za drugu bez ikakvih ograničenja, dok je ograničeno konvertibilna valuta ograničena za konverziju te se naprimjer može konvertirati samo za međunarodna plaćanja i to do određenog iznosa. Tako su sve svjetske valute bile u potpunosti konvertibilne sve do kraja 1. svjetskog rata. Nakon 1. svjetskog rata većina je država uvela ograničenu konvertibilnost, da bi nakon 2. svjetskog rata bile konvertibilne samo valute Sjedinjenih Američkih Država, Kanade i Švicarske. Vanjska konvertibilnost daje mogućnost stranim državljanima promjenu valuta, kao na primjer promjenu strane valute u domaću, a unutrašnja domaćim državljanima promjenu nacionalne valute u stranu³⁵.

³² Sever, M. (2020) *Poslovni rizici i način osiguranja od rizika*. Završni rad. Pula. Fakultet ekonomije i turizma Dr. Mijo Mirković, str. 34.

³³ Click, K., Wegrzynowicz, U. (2020) Understanding the risk covered by export credit insurance. *Export-import bank of the United States*. https://grow.exim.gov/blog/understanding_the_risk-0-0-0. [20.08.2021.]

³⁴ Matić, B. (2004) *Međunarodno poslovanje*. Zagreb: Sinergija, str. 375.

³⁵ *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=32982>. [1.8.2021.]

2.2.4. Rizik transfera

Kao i rizik konvertiranja, rizik transfera je također jedan od rizika koji je uvjetovan samo objektivnim okolnostima te ne ovisi o volji inozemnog kupca. Rizik transfera predstavlja nemogućnost prijenosa sredstava za plaćanje u zemlju izvoznika, a u skladu sa ugovornim obvezama, te je posljedica različitih mjera zemlje uvoznika. Uzroci tome su gospodarske, političke i socijalne prilike u zemlji izvoznika. Rizik transfera razlikuje se od zelje do zemlje s tim da je najveći rizik kod zemalja u razvoju. Zbog toga su razvijene zemlje razvile sustave rangiranja takvih zemalja, a zemlje su rangirane od onih razvijenih sa kojima nema rizika transfera do onih sa kojima postoje povremene i mjestimične teškoće, veće mogućnosti kašnjenja i blokade, te one sa kojima postoji stalna opasnost od rizika³⁶. Europska unija ima Komisiju za borbu protiv pranja novca i suzbijanja financiranja terorizma. Prema direktivi 2015/849 Europske unije, banke i drugi čuvari vanjskih granica moraju primjenjivati pojačanu budnost u poslovnim odnosima i transakcijama u koje su uključene visokorizične treće zemlje, a cilj je zaštititi integritet financijskog sustava Europske unije. Prema članku 18.a. Direktive 2015/849, pojačana budnost se odnosi na dodatne kontrole i provjere. Komisija Europske unije je identificirala visokorizične treće zemlje i objavila popis istih prema profilu rizika i razini prijetnje kojoj je zemlja izložena, te procjeni pravnog okvira i učinkovitosti njegove primjene³⁷.

³⁶ Matic, B. (2004) *Međunarodno poslovanje*. Zagreb: Sinergija, str. 376.

³⁷ European Commission. *EU policy on high-risk third countries*. https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/banking-and-finance/financial-supervision-and-risk-management/anti-money-laundering-and-counter-funding-terrorism/eu-policy-high-risk-third-countries_en. [22.8.2021.]

Slika 1. Visokorizične treće zemlje i datum stupanja na snagu

High-risk third country	Date of entry into force
Afghanistan	20 September 2016
The Bahamas	1 October 2020
Barbados	1 October 2020
Botswana	1 October 2020
Cambodia	1 October 2020
Democratic People's Republic of Korea (DPRK)	20 September 2016
Ghana	1 October 2020
Iran	20 September 2016
Iraq	20 September 2016
Jamaica	1 October 2020
Mauritius	1 October 2020
Myanmar	1 October 2020
Nicaragua	1 October 2020
Pakistan	2 October 2018
Panama	1 October 2020
Syria	20 September 2016
Trinidad and Tobago	14 February 2018
Uganda	20 September 2016
Vanuatu	20 September 2016
Yemen	20 September 2016
Zimbabwe	1 October 2020

Izvor: European Commission. *EU policy on high-risk third countries*. https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/banking-and-finance/financial-supervision-and-risk-management/anti-money-laundering-and-counteracting-financing-terrorism/eu-policy-high-risk-third-countries_en. [22.8.2021.]

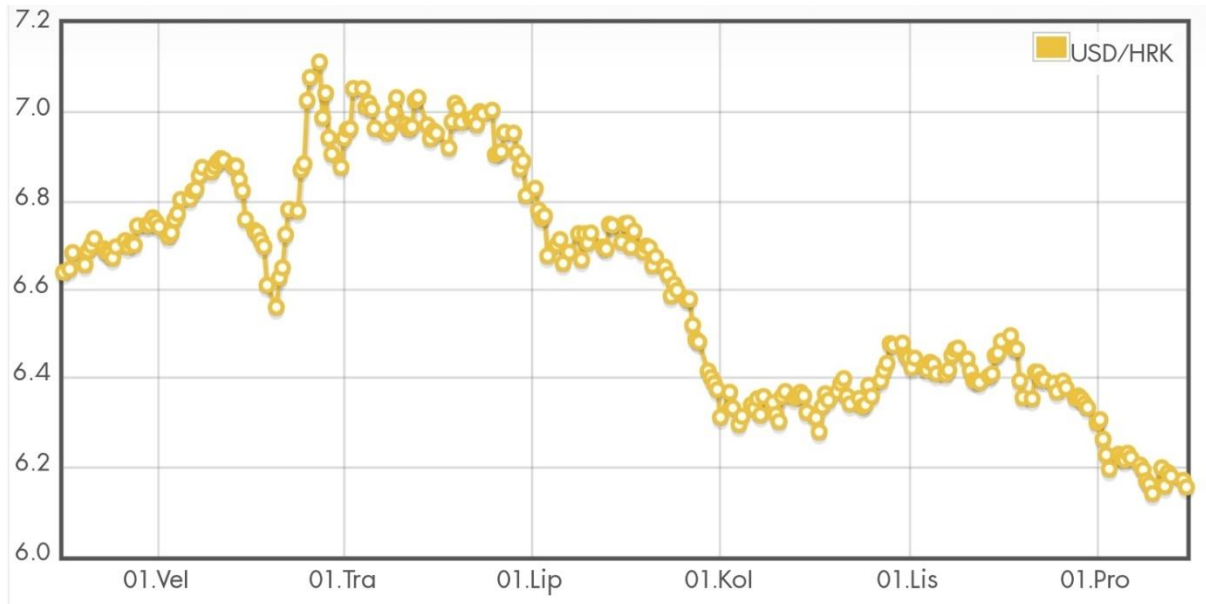
2.2.5. Tečajni rizik

Devizni tečaj je odnos dviju valuta prema kojem se jedna valuta može zamijeniti za drugu³⁸. Na primjer, Hrvatska narodna banka provodi upravljani fluktuirajući tečajni režim. To znači da domaća valuta nije fiksno vezana za nijednu stranu valutu, već je odnos valuta posljedica kretanja na deviznom tržištu, kao što su plaćanje uvoza ili naplata izvoza, priljev deviza zbog zaduživanja u inozemstvu ili otplate inozemnog duga, te priljeve od fondova Europske unije, u principu kretanja ponude deviza i potražnje za njima.

³⁸ European central bank (2016) *What is the role of exchange rates?: What are exchange rates?*. https://www.ecb.europa.eu/explainers/tell-me-more/html/role_of_exchange_rates.en.html. [22.8.2021.]

Tečaj hrvatske kune prema euru je stabilan zbog povremenih intervencija hrvatske narodne banke u odnos ponude i potražnje za eurom. No hrvatska narodna banka ne može utjecati na odnos kune i na primjer američkog dolara, britanske funte i švicarskog franka jer njihov tečaj prema kuni ovisi o tečaju eura prema njima na svjetskim deviznim tržištima³⁹.

Slika 2. Kretanje tečaja američkog dolara u odnosu na hrvatsku kunu u razdoblju od 1.1.2020. do 31.12.2020.

Izvor: Hrvatska narodna banka, Državni zavod za statistiku, Bloomberg, Zagrebačka burza i Raiffeisen grupa. *Kretanje tečaja.* <https://www.rba.hr/tečajna-lista/kretanje-tečaja>. [22.8.2021.]

Na slici 2 grafikonom je prikazano kretanje tečaja američkog dolara u odnosu na hrvatsku kunu u razdoblju od 1.1.2020. do 31.12.2020. godine. Tako je vidljivo da u tom relativno kratkom razdoblju od jedne godine tečaj američkog dolara oscilira na dnevnoj bazi. Najveća vrijednost dolara je bila 24.3. kada je jedan dolar vrijedio 7,11 kuna, dok je najniža vrijednost bila 19.12. kada je iznosio 6,14 kuna, znači gotovo 1 kunu razlike. Primjerice, hrvatski poduzetnik ugovori kupnju robe od poduzetnika iz treće zemlje na datum 24. ožujka. uz ugovorenu valutu plaćanja u američkim dolarima i ugovoreni rok plaćanja od 9 mjeseci od dana sklapanja ugovora o kupoprodaji, a po cijeni od 100,000,00 \$. 24. ožujka. je 1\$ iznosio 7,11 kuna, i za tu robu je hrvatski poduzetnik 24. ožujka. morao platiti 711,000,00 kuna. Na dan plaćanja dolar je izgubio na vrijednosti i 24. prosinca. je hrvatski poduzetnik inozemnom prodavatelju platio isti nominalni iznos kupoprodajnog ugovora, odnosno 100,000,00 \$, ali je platio manje domaće

³⁹ Hrvatska narodna banka (2015) *Tečajni režim.* <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/monetarna-politika/tečajni-rezim>. [22.8.2021.]

valute, odnosno platio je 618,000,00 kuna, što je manje za 93,000,00 kuna. Ako je inozemnom prodavatelju također pala vrijednost dolara u odnosu na njegovu domaću valutu u istoj mjeri, on je tada izgubio 93,000 jedinica svoje domaće valute. Tečajni rizik znači rizik od neizvjesnosti budućih valutnih tečajeva.

Kupci i prodavatelji u različitim zemljama ne koriste istu valutu, pa se moraju dogovoriti o valuti plaćanja u kupoprodajnom ugovoru. To može biti valuta zemlje prodavatelja, zemlje kupca ili neka treća obostrano prihvatljiva valuta⁴⁰. Tečajni rizik predstavlja opasnost da strane kupoprodajnog ugovora u vanjskotrgovinskom poslu za prodaju strane valute prime manje domaće valute i za kupnju strane valute plate više domaće valute nominalnog iznosa ugovorene cijene. Visina rizika ovisi o tome je li ugovorena valuta sa slobodnim ili kontroliranim tečajem, a rizik je veći što je rok od isporuke do plaćanja dulji.

2.2.6. Rizik devalvacije i revalvacije

Rizik devalvacije i revalvacije je rizik iznenadne i znatne promjene tečaja određene valute odlukom vlasti u zemlji valute. Devalvacija predstavlja smanjenje tečaja valute, dok je revalvacija povećanje tečaja, što dovodi do promjene cijena ugovorenih u vanjskotrgovinskim poslovima⁴¹. Primjerice, ako se investira u stranu zemlju, devalvacija njene domaće valute ili revalvacija domaće valute u zemlji investitora djeluju pozitivno na profit. No ako valuta zemlje u koju je investirano revalvira ili valuta zemlje investitora devalvira dolazi do većih troškova investicije od predviđenih⁴². To znači da je za izvoznika najnepovoljnija situacija u kojoj njegova nacionalna valuta revalvira, dok ona u zemlji izvoza devalvira, jer roba koja se izvozi postaje skuplja za uvoznika⁴³. Devalvacija valute potiče povećanje izvoza i smanjenje uvoza, a prati ju deprecijacija, odnosno svako smanjenje vrijednosti novca, dok za revalvaciju vrijedi obrnuto i prati ju aprecijacija, odnosno svako povećanje vrijednosti novca⁴⁴.

⁴⁰ International trade administration. *Foreign exchange risk: Mitigate the risk of fluctuating foreign currency rates*. <https://www.trade.gov/foreign-exchange-risk>. [22.8.2020.]

⁴¹ Matić, B. (2004) *Međunarodno poslovanje*. Zagreb: Sinergija, str. 376.-377.

⁴² Kandžija, V., Host, A. (2001) Europski monetarni sustav. *Ekonomski pregled*. 52.11-12, str. 1265.

⁴³ Matić, B. (2004) *Međunarodno poslovanje*. Zagreb: Sinergija, str. 377.

⁴⁴ Hrčić, A. (2019) *Analiza stope inflacije u Republici Hrvatskoj*. Završni rad. Pula. Fakultet ekonomije i turizma Dr. Mijo Mirković, str. 3.-4.

3. INSTRUMENTI PLAĆANJA U VANJSKOJ TRGOVINI

Kako bi uspjeli i opstali na današnjem globalnom tržištu izvoznici moraju ponuditi svojim kupcima privlačne uvjete prodaje koji moraju biti praćeni i većim mogućnostima plaćanja. Mnogo važnija od toga je za izvoznike isplata na vrijeme i u cijelosti. Budući da se u vanjskoj trgovini i roba odvaja od prodavatelja izvan njegove kontrole, kod sklapanja kupoprodajnog ugovora mora se pažljivo odabrati oblik plaćanja kako bi se rizik naplate potraživanja sveo na minimalnu razinu. Izvoznici žele naplatiti robu inozemnom kupcu i prije nego ju pošalju, a uvoznici žele isporuku što je prije moguće, ali platiti tek po isporuci ili odgoditi plaćanje što duže, barem dok se ne generiraju prihodi od preprodane robe⁴⁵. Da bi se zadovoljilo obje strane vanjskotrgovinskog kupoprodajnog ugovora potrebno je premostiti rizike. Tu se javljaju banke kao treće strane kupoprodajnog ugovora koje imaju veliku ulogu u funkcioniranju vanjskotrgovinskog poslovanja i međunarodnih plaćanja. Banke podupiru više od trećine međunarodnih plaćanja i trgovinskih transakcija u vanjskotrgovinskom poslovanju što predstavlja milijarde dolara godišnje⁴⁶.

Zbog toga su banke razvile instrumente vanjskotrgovinskog platnog prometa, a u praksi se najčešće koriste:

- međunarodni dokumentarni akreditivi
- inkaso ili dokumentarna naplata
- bankovne doznake i
- čekovi⁴⁷.

Svaki od ovih instrumenata ima određenu razinu sigurnosti plaćanja i s tim povezanu cijenu koju banka naplaćuje za pružanje usluge i uporabu instrumenta. Zbog toga je za sigurno plaćanje uz najniže troškove vrlo važno dobro poznavati sva obilježja i prednosti pojedinog instrumenta plaćanja. Koji će se instrument upotrijebiti ovisi o vrsti pojedinog vanjskotrgovinskog posla, je li se radi o kupoprodaji robe, izvršenju usluge, plaćanju anuiteta ili avansa, je li ugovoreno gotovinsko plaćanje ili plaćanje na kredit, te kolika je vrijednost transakcije i kakva su dosadašnja iskustva u poslovanju sa inozemnim kupcem.

⁴⁵ International trade administration. *Methods of payment*. <https://www.trade.gov/methods-payment>. [22.8.2021.]

⁴⁶ International Chamber of Commerce. *Global rules*. <https://iccwbo.org/global-issues-trends/banking-finance/global.rules/>. [23.08.2021.]

⁴⁷ Gregurek, M., Vidaković, N. (2011) *Bankarsko poslovanje*. Zagreb. RRiF plus, str. 75.

Vrlo je važan i njegov bonitet kao i rejting zemlje u kojoj posluje te njena zakonska ograničenja plaćanja⁴⁸. U nastavku će se definirati i objasniti svaki navedeni instrument plaćanja zasebno.

3.1. Međunarodni dokumentarni akreditiv

Dokumentarni akreditiv je međunarodni instrument plaćanja kojim inozemni kupac putem svoje banke stavlja korisniku akreditiva, izvozniku, na raspolaganje novčani iznos u vrijednosti predmeta kupoprodaje kojim on može raspolagati samo po ispunjenju određenih uvjeta⁴⁹. Ti uvjeti se odnose na prezentaciju dokumenata kao što je tovarni list iz kojeg se može vidjeti da je predmet kupoprodaje otpremljen ili prezentaciju fakture iz koje je vidljivo da je usluga izvršena, a naznačeni su na samom akreditivu. Takav akreditiv se naziva uvjetni akreditiv, dok kod bezuvjetnih akreditiva banka stavlja na raspolaganje izvozniku akreditivni iznos bez određenih uvjeta, gdje kupac banci nije dužan prezentirati dokumente⁵⁰. Dokumentarni akreditiv predstavlja neopozivu obvezu banke kupaca da izvozniku koji je korisnik akreditiva isplati akreditivni novčani iznos pod uvjetom da je izvoznik prezentirao sve dokumente naznačene u samom akreditivu i ispunio sve ostale uvjete iz akreditiva⁵¹.

U akreditivnom poslu se pojavljuju tri strane, a to su nalogodavac koji je u pravilu uvoznik i koji daje nalog banci kod koje ima financijsko pokriće da otvori akreditiv u korist izvoznika u visini cijene predmeta plaćanja.

Javlja se i akreditivna banka koja otvara akreditiv na zahtjev uvoznika, a u korist izvoznika prema uputama iz naloga, te korisnik akreditiva koji uz prezentaciju dokumenata traženih u akreditivu i uz ispunjenje ostalih uvjeta stječe pravo na isplatu akreditivne svote. Pojaviti se mogu i banke kao što su avizirajuća banka koja šalje obavijest korisniku da mu je otvoren akreditiv i pod kojim uvjetima, isplatna banka koja isplaćuje akreditivni iznos, a po nalogu akreditivne banke.

⁴⁸ Gregurek, M., Vidaković, N. (2011) *Bankarsko poslovanje*. Zagreb. RRiF plus, str. 75.

⁴⁹ Gregurek, M., Vidaković, N. (2011) *Bankarsko poslovanje*. Zagreb. RRiF plus, str. 75.

⁵⁰ Gregurek, M., Vidaković, N. (2011) *Bankarsko poslovanje*. Zagreb. RRiF plus, str. 75.

⁵¹ Gregurek, M. (2015) Dokumentarni akreditiv. *Računovodstvo, revizija i financije*, 1, str. 177.

Još se pojavljuju potvrđujuća banka koja dodatno potvrđuje isplatu akreditivnog iznosa korisniku prema uvjetima iz akreditiva, te negocirajuća banka koja isplaćuje korisniku akreditivni iznos po primitku uvjetovanih dokumenata u zadanom roku.

Negocirajuća banka je veza akreditivne banke u zemlji izvoznika i putem nje akreditivna banka prihvaća dokumente i otkupljuje mjenice⁵². Više je vrsta akreditiva od kojih su najznačajniji isplatni, akceptni i negocijacijski akreditivi.

Kod isplatnog dokumentarnog akreditiva obveza banke je isplatiti akreditivni iznos po viđenju prezentiranih dokumenata ili uz odgođeno plaćanje u određenom roku od prezentacije dokumenata.

Kod akceptnog dokumentarnog akreditiva korisnik akreditiva, izvoznik, po ovlaštenju nalogodavca, uvoznika, trasira mjenicu na akreditivnu ili drugu potvrđujuću banku, te mu banka na osnovi prezentiranih uvjetovanih dokumenata odobrava mjenični kredit, odnosno akceptira mjenicu. Time izvoznik povećava svoju likvidnost budući da akceptiranu mjenicu može eskontirati, odnosno prodati prije vremena dospijeca, a odmah po otpremi robe ili je indosirati te tako obavljati plaćanja ili može čekati do dospijeca mjenice.

Kod negocirajućeg akreditiva korisnik vuče mjenicu na akreditivnu banku ili drugu negocirajuću banku koja otkupljuje pravo na prezentaciju dokumenata i naplatu akreditivnog iznosa⁵³.

Mjenica je izrazito značajan pisani dokument koji izdaje dužnik i potpisuje na njoj naznačen mjenični iznos koji dospijeva na određeni budući datum, a vjerovniku daje pravo naplate tog iznosa⁵⁴. Pri tome razlikujemo trasiranu (tuđu) mjenicu i vlastitu (solu) mjenicu. Trasirana mjenica predstavlja nalog izdavatelja drugoj osobi da ta druga osoba isplati trećoj osobi iznos naznačen na mjenici. Vlastitom mjenicom izdavatelj mjenice sebe obvezuje izvršiti tu isplatu drugoj osobi ili po njegovom nalogu trećoj osobi⁵⁵.

⁵² Andrijanić, I. (2001) *Vanjska trgovina: Kako poslovati sa inozemstvom*. Drugo dopunjeno i izmijenjeno izdanje. Zagreb: Mikrorad, str. 375.

⁵³ Briški, D. et al. (2011) *Plaćanje i osiguranje plaćanja*. Zagreb: Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, str. 302.-304.

⁵⁴ Marković, B., Matić, B., Karačić, D. (2007) *Promissory note as payment security instrument in the Republic of Croatia*. str. 168

⁵⁵ Matić, B. (2004) *Međunarodno poslovanje*. Zagreb: Sinergija, str. 367.

Prilikom poslovanja dokumentarnim akreditivom razlikuje se više pravnih odnosa koji su neovisni između osoba koje sudjeluju u takvom vanjskotrgovinskom poslu, a to su:

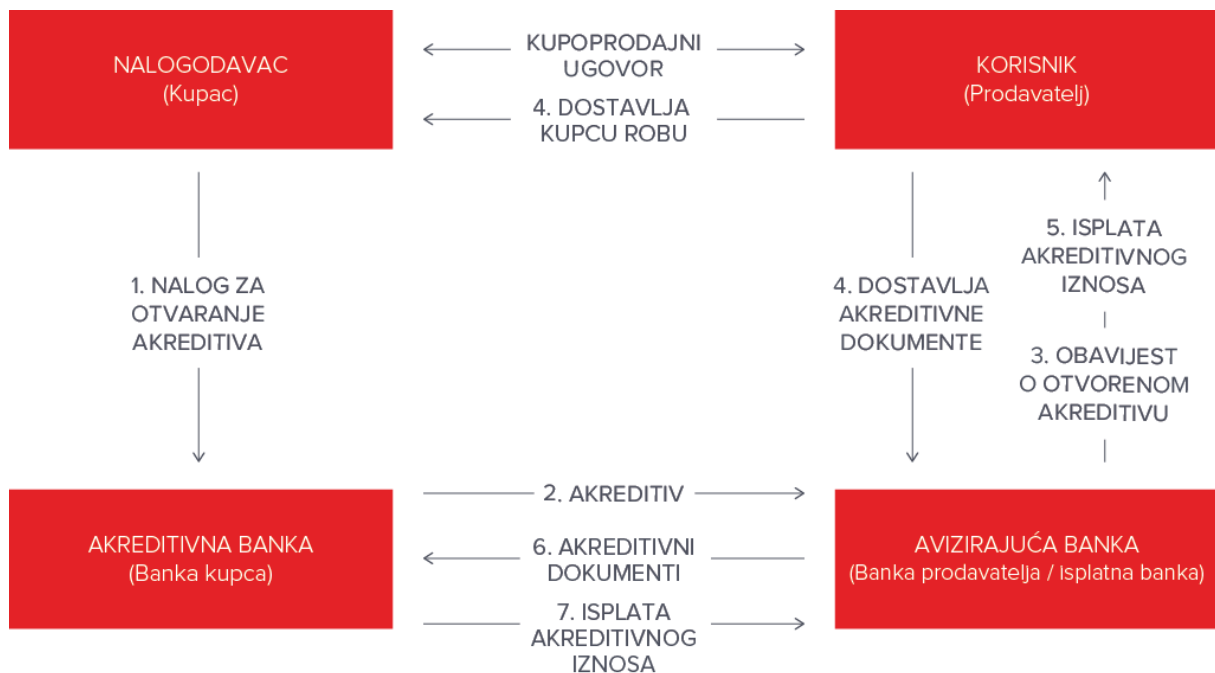
- odnos između nalogodavca i akreditivne banke
- odnos između akreditivne banke i potvrđujuće banke
- odnos između akreditivne ili potvrđujuće banke i drugih imenovanih banaka od kojih one traže da obave određene akreditivne zadaće i
- odnos između akreditivne ili potvrđujuće banke, odnosno druge imenovane banke i korisnika akreditiva⁵⁶.

Navedeni odnosi su neovisni jedni od drugih što znači da neispunjenje preuzetih obveza u jednom odnosu ne uvjetuje ispunjenje obveza iz drugog odnosa. Također, ni pravni odnos između nalogodavca i korisnika akreditiva koji proizlazi iz kupoprodajnog ugovora ne može biti razlog ne ispunjenja njihovih obveza prema bankama⁵⁷.

⁵⁶ Matic, B. (2004) *Međunarodno poslovanje*. Zagreb: Sinergija, str. 349.-350.

⁵⁷ Matic, B. (2004) *Međunarodno poslovanje*. Zagreb: Sinergija, str. 349.-350.

Slika 3. Shema poslovanja s dokumentarnim akreditivom

Izvor: Hrvatska banka za obnovu i razvitak. *Dokumentarni akreditivi*.
<https://www.hbor.hr/naslovnica/hbor/akreditivi/>. [24.8.2021.]

Slika 3 je shematski prikaz tijela akreditivnog posla, a može se objasniti sljedećim primjerom. Uvoznik iz Hrvatske kupuje robu od izvoznika iz Tajlanda. Tvrka Split d.o.o. ugovorila je od tvrtke 3K Battery Plc. kupnju 1000 akumulatorskih baterija po cijeni od 55 \$ po bateriji, ukupnog iznosa 55,000,00 \$. Banka uvoznika je Zagrebačka banka, a banka izvoznika je Bangkok bank. Rok za otvaranje akreditiva je 15.9.2021. godine, rok isporuke 30.9.2021., a rok valjanosti akreditiva 31.10.2021. Prvi korak je otvaranje akreditiva. Nalogodavac, u ovom slučaju tvrtka Split.d.o.o. daje nalog svojoj banci (Zagrebačka banka) da otvori akreditiv u korist tvrtke 3K Battery Plc. Po njihovom nalogu Zagrebačka banka otvara dokumentarni akreditiv i prosljeđuje ga avizirajućoj banci u zemlji izvoznika, odnosno Bangkok bank koja je banka prodavatelja i koja o tome obavještava tvrtku 3K Battery Plc. koja mora otvoriti akreditiv do 15.9. Nakon otvaranja akreditiva banka Bangkok bank stavlja na raspolaganje tvrtki 3K Battery akreditivni iznos (55,000,00 \$) isplativ po prezentaciji i potvrdi ispravnosti dokumenata naznačenih u akreditivu od strane tvrtke Split d.o.o. Uobičajeni dokumenti su dokumenti mješovitog prijevoza, željeznički tovarni list, riječna teretnica, zračni tovarni list ili, kao u ovom slučaju pomorska teretnica.

Nadalje, dokumenti o osiguranju robe, trgovačke fakture i drugi dokumenti kao što su sanitarno, veterinarsko ili fitopatološko uvjerenje, certifikati ili, kao što može biti u ovom slučaju, tvornički atesti, te potvrde o kvaliteti kupljene robe⁵⁸. Važno je napomenuti da Bangkok bank ima rok od pet dana za ispitivanje dokumenata i nakon toga ih mora prihvatiti ili odbiti⁵⁹. Banka Bangkok bank prihvaća akreditivom uvjetovane dokumente od strane tvrtke 3K Battery Plc., te joj isplaćuje akreditivni iznos od 55,000,00 \$. Istovremeno, Bangkok bank šalje akreditivne dokumente Zagrebačkoj banci te ih ona ponovno ispituje. Nakon potvrde ispravnosti dokumenata Zagrebačka banka isplaćuje Bangkok bank 55,000,00 \$ kojih naplaćuje od svojeg nalogodavca, odnosno njegovog financijskog pokrića što ga ima u Zagrebačkoj banci, te mu predaje sve akreditivom uvjetovane dokumente. Akreditivnim poslom izvoznik je siguran da će mu banka, nakon što je prezentirao ispravne dokumente i ispunio sve druge akreditivom uvjetovane obveze platiti otpremljenu robu, a uvoznik je siguran da će banka platiti samo one dokumente koje i kakve on zahtjeva akreditivom. Akreditivno poslovanje se odvija po načelima poslovanja dokumentima, a ne robom, načelom odvojenosti akreditivnog posla od kupoprodajnog ugovora, te načelom neovisnosti pravnih odnosa između osoba u akreditivnom poslu⁶⁰.

⁵⁸ Andrijanić, I. (2001) *Vanjska trgovina: Kako poslovati sa inozemstvom*. Drugo dopunjeno i izmijenjeno izdanje. Zagreb: Mikrorad, str. 379.-380.

⁵⁹ Matić, B. (2004) *Međunarodno poslovanje*. Zagreb: Sinergija, str. 351.

⁶⁰ Raiffaisen bank. *Vodič kroz međunarodne dokumentarne akreditive kao instrument plaćanja u platnom prometu*, str.3.-4.

Slika 4. Nalog za otvaranje dokumentarnog akreditiva Erste banke

Nalog za otvaranje dokumentarnog akreditiva

1. Akreditivna banka ErsteSteiermärkische Bank d.d. Riječka, Jačarski trg 3a OIB 23057039320		2. Nalogodavatelj* (50) Naziv: _____ OIB: _____ Adresa sjedišta: _____ Kontakt podaci** Kontakt osoba: _____ E-mail adresa: _____ Telefon: _____	
3. Broj akreditiva (20) _____		4. Plaćanje na teret: _____	
5. Naziv avizo banke: _____		S.W.I.F.T.	
6. Akreditiv (40A) otvori kao: ☐ neopoziv/neprenosiv ☐ neopoziv/prenosiv			
7. Datum isteka valjanosti (31D) _____		Mjesto predaje dokumenta _____	
8. Korisnik*** (59) IBAN: _____ Naziv: _____ Ulica: _____ Grad: _____ Sifra korisnika: _____ Sifra države: _____			
9. Oznaka valute i akreditivni iznos (32B) Oznaka valute: _____ Iznos (brojkama): _____ ☐ bez odstupanja (39A) ☐ sa odstupanjem % odstupanja: _____			
10. Korištenje kod (41A) ☐ vis ☐ avizirajuće banke ☐ bilo koje banke u _____			
11. Način korištenja (42) ☐ po vidjenju ☐ s odgođenim plaćanjem _____ dana od _____ ☐ ostalo _____			
12. Djelomične isporuke (43P) ☐ dopuštene ☐ nedopuštene		13. Pretovar (43T) ☐ dopušten ☐ nedopušten	
14. Mjesto ukrcanja (44A) _____		15. Ukrcajna luka/zračna luka polaska (44E) _____	
16. Konačno odredište (44B) _____		17. Iskrcajna luka/zračna luka dolaska (44F) _____	
18. Krajnji rok za ukrcanje (44C) _____		19. Vrijeme ukrcanja od _____ do _____ (44D)*	
20. Opis robe (45A) _____			

ErsteSteiermärkische Bank d.d., OIB: HR23057039320 Stranica 1 od 2

21. Traženi dokumenti (46A) _____	
22. Posebne napomene (47A) _____	
23. Troškovi avizo banke na teret (71D) ☐ korisnika ☐ nalogodavatelja Troškovi rambursne banke na teret (71D) ☐ korisnika ☐ nalogodavatelja	
24. Rok za podnošenje dokumenata banci (48) _____ dana(s) od datuma otpremnog dokumenta, ali ne kasnije od datuma isteka valjanosti akreditiva	
25. Akreditiv se mora avizirati (49) ☐ uz dodavanje konfirmacije ☐ bez dodavanja konfirmacije ☐ konfirmacija se može dostati	
26. Broj iz nadzorne knjige (nije obavezan podatak) _____	
27. Pravila primjenjena na akreditiv (40E) UCP LATEST VERSION	
28. Podaci o jamcima* _____	
29. Mjesto i datum _____	
30. Potpis osobe ovlaštene za zastupanje* _____	
31. Dva Nalog, kao i akreditiv koji će se otvoriti temeljem ovog Naloga smatra se sastavnim dijelom Ugovora o kratkoročnom limitu broj _____ od dana _____ i Ugovora o okvirnom iznosu zaduženja i osiguranju broj _____ od dana _____ Ugovora o okvirnom iznosu zaduženja i osiguranju broj _____ od dana _____ Ugovora o okvirnom iznosu zaduženja i osiguranju broj _____ od dana _____ 	

ErsteSteiermärkische Bank d.d., OIB: HR23057039320 Stranica 2 od 2

Izvor: Erste banka. Nalog za otvaranje dokumentarnog akreditiva.

https://cdn0.erstegroup.com/content/dam/hr/ebc/www_erste_hr/poslovni/downloads/Dokumenti/nalozi/Nalog%20za%20otvaranje%20dokumentarnog%20akreditiva.pdf. [25.8.2021.]

3.2. Dokumentarna naplata (inkaso)

Dokumentarna naplata ili inkaso je sličan vanjskotrovinjski posao kao i dokumentarni akreditiv, što znači da je još jedan instrument koji se bavi poslovanjem s dokumentima, a ne robom. To je također još jedan posao gdje izvoznik povjerava naplatu izvezene robe svojoj banci⁶¹.

Tako se i u inkaso poslu javljaju nalogodavac⁶² koji u svojoj banci otvara inkaso nalog radi dokumentarne naplate i predaje financijske i komercijalne dokumente u vezi robe⁶³, dostavna

⁶¹ Privacy Shield Framework. Trade finance guide. *Documentary collections*.

<https://www.privacyshield.gov/article?id=Trade-Finance-Guide.Chapter-4-Documentary-Collections>. [28.8.2021.]

⁶² Matić, B. (2004) *Međunarodno poslovanje*. Zagreb: Sinergija, str. 362.

⁶³ ING Belgium Bank. *ING trade finance services: The documentary collection*. str. 14.

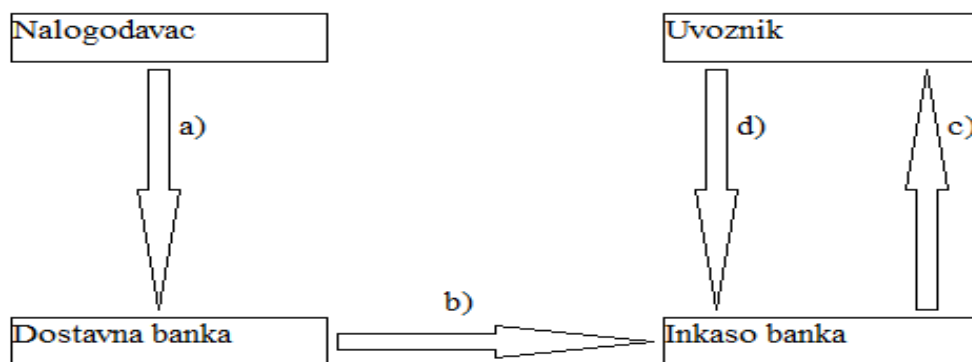
https://www.ing.be/Assets/Documents/DocumentairIncassoEN.pdf&ved=2ahUKEwivrwJbZnNTyAhXyQ_EDHeJkBgI4HhAWegQIDBAB&usq=A0Vvaw0a6DmHQiJkYkH3R4UWvN29. [28.8.2021.]

banka koja provodi naplatu i dostavlja dokumente inkaso banci koja je banka uvoznika i koja provodi postupak naplate, a koja može i ne mora biti i prezentirajuća banka koja prezentira dokumente vezane za robu uvozniku.

Javlja se i trasat odnosno uvoznik kojem se prezentiraju dokumenti koje on otkupljuje da bi mogao raspolagati robom⁶⁴. Kao komercijalni dokumenti se javljaju računi za robu, vlasničke i prijevozne isprave, te drugi slični dokumenti. Financijski dokumenti se odnose na mjenice, zadužnice, čekove, odnosno sredstva naplate potraživanja. Izraz dokumentarna naplata se odnosi na zbirku komercijalnih dokumenata koja može, ali i ne mora biti praćena financijskim dokumentima⁶⁵.

Inkaso se iz tih razloga dijeli na robni ili nerobni, odnosno nečisti ili čisti inkaso. Kod robnog inkasa uvoznik može preuzeti dokumente kod inkaso banke samo uz prethodno plaćanje prezentiranih dokumenata (klauzula dokumenti uz plaćanje), a kod nerobnog ih može preuzeti uz akcept mjenice (klauzula dokumenti uz akceptiranje)⁶⁶. Akcept mjenice predstavlja izjavu uvoznika napisanu na samoj mjenici da preuzima obvezu isplate mjeničnog iznosa po datumu njezinog dospijeca⁶⁷.

Slika 5. Shema poslovanja dokumentarnom naplatom

Izvor: Izrada autora

Slika 6. prikazuje shemu poslovanja dokumentarnom naplatom koja će se objasniti primjerom gdje uvoznik iz Hrvatske kupuje robu od izvoznika sa Tajlanda.

⁶⁴ Matić, B. (2004) *Međunarodno poslovanje*. Zagreb: Sinergija, str. 362.

⁶⁵ ING Belgium Bank. *ING trade finance services: The documentary collection*, 1, str. 14. https://www.ing.be/Assets/Documents/DocumentairIncassoEN.pdf&ved=2ahUKEwirvJbZnNTyAhXyQ_EDHeJkBgI4HhAWegQIDBAB&usg=AOvVaw0a6DmHQiJkYKh3R4UWvN29. [28.8.2021.]

⁶⁶ Sfintes, C. (2019) Documentary incasso. *Research and science today*, 1, str. 63.

⁶⁷ Ćiraković, B. (2020) *Mjenica*. Zagreb: Pravosudna akademija, str. 18.

Uvoznik, tvrtka Split d.o.o. je zaključila vanjskotrgovinski kupoprodajni ugovor sa tvrtkom 3K Battery Plc. o kupnji 1000 akumulatorskih baterija putem dokumentarnog plaćanja. Tvrtka 3K Battery Plc., pod a) kao izvoznik, a nakon otpreme robe predaje inkaso nalog banci Bangkok bank, kao svojoj dostavnoj banci u zemlji, zajedno sa dokumentima o robi i/ili financijskim dokumentima. Uvjeti za predaju dokumenata tvrtki Split d.o.o. su odgovornost izvoznika, a u inkaso nalogu moraju biti jasni i nedvosmisleni inače banka neće odgovarati ni za jednu od posljedica koje bi iz takvog inkaso naloga mogle proizaći. To znači da tvrtka 3K Battery Plc. mora napisati puno ime i adresu izvoznika, zajedno sa imenom i adresom inkaso banke, izvoznika i točno ime akumulatorskih baterija i njihov opis u količini, kvaliteti cijeni i slično. Tvrtka 3K Battery mora navesti detalje transporta i isporuke, vrijednost inkasa i valutu plaćanja, je li dozvoljeno djelomično plaćanje ili ne, objašnjenja u vezi mjenice ako podupire plaćanje, u slučaju da tvrtka Split d.o.o. ne akceptira mjenicu, tko plaća provizije i pristojbe banci, sa kojeg računa i slično. Dokumente koje tvrtka 3K Battery Plc. prilaže uz inkaso su uobičajeno trgovačka faktura, transportni dokumenti, polica osiguranja, a priložila bi i mjenicu da je dogovorena predaja dokumenata uz akceptiranje. Banka Bangkok bank, pod b) pregledava dokumente i šalje ih Zagrebačkoj banci koja je poslovna veza Bangkok banke u Hrvatskoj, inkaso banka i prezentirajuća banka. Zagrebačka banka pod c) šalje obavijest tvrtki Split d.o.o. o otvorenom inkaso nalogu, te joj prezentira dokumente koje ona pod d) plaća i preuzima vlasništvo nad robom⁶⁸.

⁶⁸ Sfintes, C. (2019) Documentary incasso. *Research and science today*, 1, str. 63.-64.

Slika 6. prikazuje nalog za otvaranje inkasa kod Erste banke

Nalog za nostro dokumentarnu naplatu (Inkaso)

Nalogodavatelj*

Puni naziv _____

Matični broj _____ Osobni identifikacijski broj - OIB _____

Adresa i sjedište _____ Mjesto _____ Poštanski broj _____

Kontakt podaci**

Telefon _____ Telefaks _____ Mobilni _____ E-mail adresa _____

Kontakt osoba _____ Telefaks _____ Mobilni _____ E-mail adresa _____

Dužnik/Trasat***

Puni naziv _____

Adresa i sjedište _____ Mjesto _____ Poštanski broj _____

Naplata banka dužnika/trasata

Puni naziv _____

Adresa i sjedište _____ Mjesto _____ Poštanski broj _____

Iznos naplate u valuti

iznosa _____ Imena _____

Uvjeti za izručenje dokumenata

izručenje dokumenata uz obračun (D/P) izručenje dokumenata uz akcepti mijenke (D/A) izručenje dokumenata bez plaćanja

Plaćanje

Pla uvalutu na datum dostizanja _____

Dokumenti za naplatu

Mjenica (Draft) Brodska baretska - B/L (Bill of Lading)

Komercijalna faktura (Commercial Invoice) Medunarodni cestovni list - CMR (Roadway Bill)

List (Billing List) Zastupnički listovi ist - ABL (Airway Bill)

Potvrda o porijeklu robe (Certificate of Origin) Zastupnički listovi ist - CM (Inland Bill)

Ostalo _____ Policija i Certifikat o osiguranju (Insurance Policy or Certificate of Insurance)

Instrukcije u slučaju neplaćanja/neaekceptiranja

Obavijestiti nalogodavatelja Proterati mijenku _____

Troškovi ino-banke na teret

Dužnika Nalogodavatelja Ukoliko dužnik ocaje plati troškove, ne izruči mijenku i dokumente _____

Dokumente poslati na naplatu

Kurirnom službom (ovisno o godu) Preporučenom poštom _____

Posebne napomene

Mjesto i datum _____ Potpis osobe ovlaštene za zastupanje** _____

Documentary payment provided according to Uniform Rules for Collections (URCs) 522 (ICC Publication No. 522)
Napomena: Neki navedeni podaci mogu se isključivo na točnije načine koji uključuju registriranu poslovnu djelatnost (npr. obrt, samostalno zanimanje, DPC i sl.).
Obvezni podaci izdavača: Nalogodavatelj je dužan dati sve potrebne podatke za izvršenje transakcije. U slučaju neispravnosti nalogodavatelj je dužan obavijestiti Erste Bank d.o.o. u roku od 24 sata od prijema nalogodavatelja.
Posebne napomene: Nalogodavatelj je dužan dati sve potrebne podatke za izvršenje transakcije. U slučaju neispravnosti nalogodavatelj je dužan obavijestiti Erste Bank d.o.o. u roku od 24 sata od prijema nalogodavatelja.
Kontakt osoba: Nalogodavatelj je dužan dati sve potrebne podatke za izvršenje transakcije. U slučaju neispravnosti nalogodavatelj je dužan obavijestiti Erste Bank d.o.o. u roku od 24 sata od prijema nalogodavatelja.
Informacije o obradi podataka: Erste Bank d.o.o. obrađuje podatke nalogodavatelja i korisnika u skladu sa svojim politikama i na temelju odobrenja korisnika. Erste Bank d.o.o. ne odgovara za štetu koja može nastati zbog korištenja ovog dokumenta potvrđenog od samih prijavljivača podataka. Erste Bank d.o.o. ne odgovara za štetu koja može nastati zbog korištenja ovog dokumenta potvrđenog od samih prijavljivača podataka.

ERSTE Bank ErsteBanken AG, Erste Bank d.o.o. OIB: HR2022019320 Stranica 1/1

Izvor: Erste banka. *Nalog za nostro dokumentarnu naplatu (inkaso).*

https://www.erstebank.hr/content/dam/hr/ebc/www_erstebank_hr/poslovni/downloads/Dokumenti/nalozi/nalog%20za%20nostro%20dokumentarnu%20naplatu.pdf. [29.8.2021.]

3.3. Bankovna doznaka

Bankovna doznaka predstavlja nalog komitenta jedne banke drugoj da isplati naznačenu svotu novca drugoj fizičkoj ili pravnoj osobi⁶⁹. Komitent izdaje nalog na temelju financijskog pokriva kojeg ima u toj banci, a osobi naznačenoj u nalogu, korisniku doznake. Nakon primljenog i prekontroliranog naloga banka izrađuje nalog za doznaku na posebnoj tiskanici prema sadržaju i uputama komitenta te ga prosljeđuje na drugu odgovarajuću banku⁷⁰.

Bankovne doznake mogu biti nostro ili doznaka hrvatskog komitenta upućena inozemnoj pravnoj osobi, loro ili doznaka inozemnog komitenta upućena pravnoj osobi u Hrvatskoj, robne,

⁶⁹ Franchising.hr. *Rječnik franžizinga i biznisa: Bankovna doznaka.* <https://franchising.hr/rijecnik/bankovna-doznaka/59/>. [29.8.2021.]

⁷⁰ Franchising.hr. *Rječnik franžizinga i biznisa: Bankovna doznaka.* <https://franchising.hr/rijecnik/bankovna-doznaka/59/>. [29.8.2021.]

nerobne (doznake za usluge), bezuvjetne i uvjetne (npr. uz predaju mjenice i slično). Bankovna doznaka se najčešće pojavljuje kao bezuvjetan instrument plaćanja, a koristi se za plaćanje unaprijed (avansno) robe manjih vrijednosti, obavljene gospodarske usluge, kreditne anuitete i druga nerobna plaćanja poput stipendija, nagrada, nasljedstva i slično⁷¹.

Slika 7. prikazuje nalog za otvaranjem devizne doznake kod OTP banke

Nova devizna doznaka		Nalog broj (20): 13022018 116	
Nalogodavac (50 a)	Kontakt broj: <input type="text"/>	DEMO KORISNIK ULICA I BROJ OIB:	Naziv banke OTP BANKA D.D. Domovinskog rata 3 Zadar MB: 3141721 OIB: 52508873833
Iznos plaćanja (32A)	<input type="text"/>	-- Odaberite --	Troškovi inozemne banke (71a) ⓘ <input type="text" value="Na teret nalogodavca"/>
Banka korisnika (57a)	Swift adresa <input type="text"/> Provjera...		Korisnik (59a)
Naziv	<input type="text"/>		Naziv
Adresa	<input type="text"/>		Adresa
Grad	<input type="text"/>		Grad
Šifra države	<input type="text"/>		Račun/IBAN
Podaci o plaćanju (70)	<input type="text"/>		Šifra države <input type="text"/> Popis država
Plaćanje na teret	--Odaberi--		Šifra korisnika <input type="text" value="Pravna osoba"/>
Datum	13.02.2018		Šifra osnove plaćanja <input type="text" value="--Odaberi--"/>
			Napomena <input type="text"/>
			<input type="button" value="Odustani"/> <input type="button" value="Provjera naloga"/>

Izvor: OTP banka. *Devizna doznaka u inozemstvo*. <https://www.otpbanka.hr/upute/devizna-doznaka-u-inozemstvo>. [29.8.2021.]

3.4. Ček

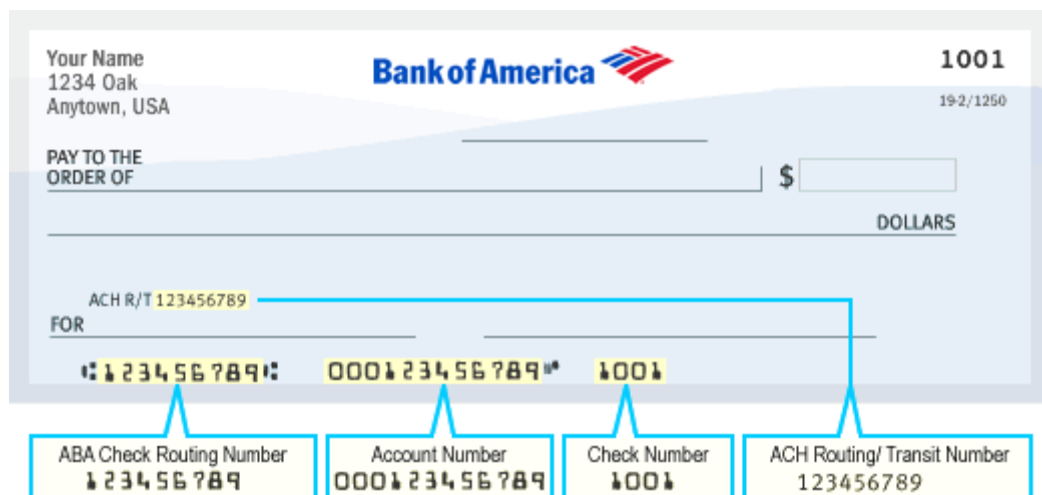
Ček je vrijednosni papir, te njime osoba koja ga izdaje nalaže najčešće banci u kojoj ima financijsko pokriće da iz tog pokrića isplati zakonskom imatelju čeka svotu naznačenu na čeku⁷².

⁷¹ Matić, B. (2004) *Međunarodno poslovanje*. Zagreb: Sinergija, str. 361.

⁷² Briški, D. et al. (2011) *Plaćanje i osiguranje plaćanja*. Zagreb: Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, str. 325.

Ček se uvijek izdaje u pisanom obliku, te se pravo isplate svote naznačene na čeku ostvaruje samo na temelju predočenja pisanog čeka, a ostvaruje ga osoba naznačena na čeku, donositelj ili indosatar. To znači da se ček može prenijeti na drugu osobu jednostavnom predajom koja ne zahtjeva nikakve druge formalnosti, cesijom za čekove kod kojih postoji klauzula da se ne isplaćuje po naredbi ili slično, te indosamentom kojim se prenosi ček sa klauzulom po naredbi, ali i ček na ime. Prijenos cesijom ili indosamentom se obavlja na način da prenositelj upiše ime novog imatelja i to potpiše. Čekom izdavatelj duguje, odnosno imatelj potražuje samo iznos naznačen na čeku, a izdavatelj odgovara za isplatu čeka samo na temelju potpisa. Izdavatelji su također solidarno i samostalno odgovorni za isplatu čeka, što znači da više potpisnika čeka odgovara jednako za isplatu čeka imatelju, a svaki od potpisnika ima samostalnu obvezu isplate čeka neovisno od drugih potpisnika⁷³.

Slika 8. prikazuje izgled čeka kojeg izdaje Bank of America

Izvor: Bank of America. *Direct deposit FAQs: Where can I find my ABA routing number on my check?* <https://www.bankofamerica.com/deposits/direct-deposit-faqs/>. [25.8.2021.]

⁷³ Briški, D. et al. (2011) *Plaćanje i osiguranje plaćanja*. Zagreb: Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, str. 325.-329.

4. POVEZANOST RIZIKA I INSTRUMENTATA PLAĆANJA

Banke igraju značajnu ulogu u financiranju međunarodne trgovine. Banke pružaju proizvode za financiranje vanjske trgovine koji olakšavaju izvoz i smanjuju rizike pri izvozu. U 2012. godini 10 % američkog izvoza se odnosilo na izvoz putem dokumentarnog akreditiva ili inkasa, što predstavlja vrijednost od 153 milijarde američkih \$. Iako je dokumentarni akreditiv najsigurniji oblik plaćanja jer kupac plaća tek po pregledanim dokumentima, on dolazi sa svojom cijenom pa se ne koristi u svim vanjskotrgovinskim transakcijama⁷⁴.

Slika 9. prikazuje naknade koje mala poduzeća i obrtnici kod OTP banke plaćaju kod ugovaranja instrumenata plaćanja

Slavak	Vrsta usluge	Visina naknade
1.	Uvozni (nostro) akreditivi	
1.1.	Naknada za obradu zahtjeva za otvaranje akreditiva s odgođenim polaganjem pokrića	400kn
1.2.	Otvaranje akreditiva s polaganjem pokrića	0,3%, min. 200kn, tromjesečno
1.3.	Otvaranje akreditiva s odgođenim polaganjem pokrića	od 0,50% do 1%, min. 500kn, tromjesečno
1.4.	Otvaranje akreditiva uz potpuno osiguranje depozitom	0,4 do 0,8%, min 400kn, tromjesečno
1.5.	Prijenosi akreditiva i izmjena uvjeta akreditiva	400kn po izmjeni
1.6.	Storno akreditiva	500,00kn
1.7.	Pribavljanje potvrđivanja akreditiva	0,2% - 0,5%, min. 500kn, jednokratno
1.10.	Odstupanje od odobrenog akreditiva nakon potpisivanja ugovora	500kn
1.11.	Otvaranje akreditiva koji je pokriven drugim akreditivom	0,4% do 0,8% min. 400kn, tromjesečno
1.12.	Izmjena uvjeta akreditiva, plaćanje u inozemstvu bez prezentacije dokumenta, storno akreditiva i reklamacija po akreditivu	400kn jednokratno

Izmjena ili storno međunarodnog platnog naloga može se izvršiti samo prije obrade istog. Zahtjev za stornom ili izmjenom već obrađenog platnog naloga može se izvršiti samo uz suglasnost korisnika.

Slavak	Vrsta usluge	Visina naknade
2.	Izvojni (loro) akreditivi	
2.1.	Notifikacija bez obveza	0,15%, min. 200 kn, max 4.000 kn, jednokratno
2.2.	Konfirmacija	prema dogovoru, min. 0,3% odnosno 400 kn, tromjesečno
2.3.	Izmjena uvjeta akreditiva, prijenos akreditiva, poništavanje akreditiva	300 kn po izmjeni
2.4.	Pregled dokumenata	0,3% min. 300 kn, max 4.000 kn
2.5.	Prijenos (transfer) akreditiva	0,1% min. 500 kn

Izvor: OTP banka. *Naknade OTP banke za platni promet s inozemstvom za mala poduzeća i obrtnike.* https://www.otpbanka.hr/sites/default/files/dokumenti/naknade-samo-tarifnik/mse_naknade_za_platni_promet_s_inozemstvom_01.08.2016_.pdf. [29.8.2021.]

Poslovanje s dokumentarnim akreditivom se temelji na dva načela, neovisnosti i strogo pridržavanja. Načelo neovisnosti kaže da su akreditivi po svojoj naravi zasebni od kupoprodajnih ugovora na temelju kojih su zasnovani i banke u poslovanju sa dokumentarnim akreditivima nisu ni na koji način vezane za kupoprodajni ugovor⁷⁵. Ako korisnik akreditiva predoči dokumentaciju usklađenu s akreditivom, isplatna banka bi trebala isplatiti akreditivni iznos.

⁷⁴ Niepmann, F., Schmidt-Eisenlohr, T. (2017) International trade, risk and role of banks. *Journal of international economics*, 107, str. 1., 3.

⁷⁵ Hao, Y., Xiao, L. (2013) Risk analysis of letter of credit. *International journal of business and social sciences*, 4,9, str. 200.

Nalogodavac može i bankrotirati nakon što je banka izdala akreditiv i ne može uplatiti akreditivni iznos, isplatna banka ne može izbjeći obvezu plaćanja kada je izvoznik prezentirao usklađenu dokumentaciju, osim ako se radi o prevari.

Načelo strogog pridržavanja kaže da prezentirani dokumenti moraju biti u skladu sa uvjetima i odredbama akreditiva⁷⁶. Banka ima pravo odbiti isplatu akreditivnog iznosa kada prezentirani dokumenti nisu u skladu sa akreditivom. U pravilu, najveći rizik podnosi izvoznik i to od strane uvoznika. U mnogo slučajeva, na primjer, uvoznik ne otvori akreditiv na vrijeme ili odgodi vrijeme otvaranja akreditiva zbog ograničenja konverzije strane valute u njegovoj zemlji.

No postoje i rizici za uvoznika poput krivotvorenja transportne isprave po kojoj se zaključuje da je roba ukrcana i otpremljena, a banci dostavljena usklađena dokumentacija prema kojoj je već isplaćen akreditiv izvozniku. Drugi rizik za uvoznika je rizik kvalitete robe gdje uvoznik temeljem akreditiva, a na osnovu dokumenata može preuzeti robu tek kada izvrši plaćanje ili akceptira mjenicu. Prije toga, uvoznik ne može točno znati koje je kvalitete kupljena roba, budući da je ne može preuzeti niti raspolagati njome. Također, bez obzira na vrstu akreditiva postoji vremenska udaljenost od izdavanja akreditiva do stvarnog plaćanja uvoznika. U to spada vrijeme za prijenos dokumenata između akreditivne i isplatne banke, rok banke od pet dana za ispitivanje dokumenata i slično. U vanjskoj trgovini što je duži period od isporuke do plaćanja veća je opasnost od rizika promjene tečaja⁷⁷.

Dokumentarna naplata, inkaso, je puno rizičniji oblik plaćanja od akreditiva. Naime, kod akreditiva izvoznik započinje s isporukom robe prilikom otvaranja akreditiva, što znači da je osigurao naplatu. Kod inkasa to nije slučaj, već izvoznik šalje robu nadajući se da će uvoznik otkupiti dokumente ili akceptirati mjenicu i preuzeti robu⁷⁸. Inkaso ne štiti izvoznika od rizika izvršenja kupoprodajnog ugovora te uvoznik može ne imati financijsko pokriće ili jednostavno ne želi platiti robu. U ovom slučaju izvoznik se nalazi u situaciji gdje mu je roba u inozemstvu, bez nadzora, i za koju mora brzo pronaći novog kupca ili platiti povratak robe te se po tome razlikuje od akreditiva, od kojeg je jeftiniji, ali i rizičniji⁷⁹.

⁷⁶ Hao, Y., Xiao, L. (2013) Risk analysis of letter of credit. *International journal of business and social sciences*, 4.9, str. 202.

⁷⁷ Hao, Y., Xiao, L. (2013) Risk analysis of letter of credit. *International journal of business and social sciences*, 4.9, str. 203., 204., 206., 207.

⁷⁸ Matić, B. (2004) *Međunarodno poslovanje*. Zagreb: Sinergija, str. 361.

⁷⁹ Kuchimov, U. (2011) *Payment methods in international trade or comparison of commercial letter of credit with documentary collection*. str. 6.

Bankovne doznake su visoko rizični platni instrument budući da vjerovnik najčešće ne mora ispuniti nikakve uvjete isplate. Doznakama se zato najčešće obavljaju avansne isplate, te plaćanja između dobro poznatih poslovnih partnera ili u poslovanju sa visoko bonitetnim tvrtkama i tvrtkama visokog rejtinga⁸⁰.

Ček je sigurniji oblik plaćanja od doznake jer može imati klauzulu na ime, ali i rizičan ukoliko je klauzula po naredbi. Kako se ček ovjerava i prenosi samo na temelju potpisa na papiru banke, često se krivotvori, a krivotvoreni ček će izgledati potpuno jednako čak i zaposlenicima u banci i mogu proći tjedni dok banka ne prepozna krivotvoreni ček⁸¹.

⁸⁰ Matić, B. (2004) *Međunarodno poslovanje*. Zagreb: Sinergija, str. 361.

⁸¹ Federal Trade Commission. *Consumer information: How to spot, avoid and report fake check scams*. <https://www.consumer.ftc.gov/articles/how-spot-avoid-and-report-fake-check-scams>. [29.08.2021.]

5. PRIMJER PREVARE KOD POSLOVANJA S DOKUMENTARNIM AKREDITIVOM

Kineska tvrtka „A“ sklopi kupoprodajni ugovor sa britanskom tvrtkom „B“ o uvozu čelika. Vrijednost robe iznosi 5,040,000,00 \$, a strane su ugovorile plaćanje dokumentarnim akreditivom. Kao uvoznik, tvrtka „A“ je predala nalog za otvaranjem dokumentarnog akreditiva banci u Kini. Nakon nekog vremena tvrtka „A“ je dobila e-mail od tvrtke „B“ da je roba ukrcana na brod i otpremljena, a odmah potom i sve robne dokumente od strane avizirajuće banke. Prema pomorskoj teretnici, roba je ukrcana u luci u zapadnoj Europi. Nakon što su dokumenti ispitani i prezentirani kupcu nije bilo neslaganja i banka je isplatila akreditivni iznos prema uobičajenom postupku. Nakon mjesec dana roba još nije bila stigla, a tvrtka „A“ nije mogla dobiti nikakve informacije o tvrtki „B“ pa se je obratila uredu za pomorstvo. Otkrila je da imenovani brod na navedeni datum nikad nije bio na ukrcaju. Ovo je primjer slučaja u kojem se na osnovu krivotvorene teretnice može doći do isplate od strane isplatne banke⁸².

⁸² Hao, Y., Xiao, L. (2013) Risk analysis of letter of credit. *International journal of business and social sciences*, 4.9, str. 206.

6. ZAKLJUČAK

Poslovanje u vanjskoj trgovini nosi sa sobom faktor rizika o kojemu treba razmišljati i uzeti ga u obzir. Rizici su nepredviđeni, neizvjesni događaji koji mogu dovesti do nastupa robnih i financijskih šteta kako izvozniku tako i uvozniku. Na njih podjednako mogu utjecati i uvoznik i izvoznik, ali u vanjskoj trgovini mogu nastati i djelovanjem treće strane, odnosno prijevoznika predmeta kupoprodaje. Rizici mogu biti robni i financijski, a nastaju iz subjektivnih, ali i objektivnih razloga kao što su utjecaji monetarne politike zemalja u kojima se posluje. Banke su razvile instrumente plaćanja i osiguranja plaćanja koji uvelike pridonose smanjenju rizika u vanjskotrgovinskom poslovanju i pomiruju obje strane kupoprodajnog ugovora. Međunarodni dokumentarni akreditiv i dokumentarna naplata su najsigurniji platni instrumenti jer se temelje na plaćanju prezentacije uvjetovanih dokumenata kojima se dokazuje postojanje robe, tražene količine i kvalitete, te isporuka iste. Ali banke naplaćuju provizije za preuzimanje rizika, gdje poneke provizije mogu biti značajne i povećati ukupnu vrijednost kupljene robe ili usluge. Primjerice, kod dokumentarnog akreditiva koji je najsigurniji instrument plaćanja, mogu narasti i do nekoliko posto od ukupne vrijednosti posla. Zbog toga je prilikom ugovaranja posla u vanjskoj trgovini od iznimne važnosti znati i koliki rizik postoji i sukladno tome odabrati odgovarajući instrument plaćanja. Kada se roba izvozi u rizičnu daleku zemlju uvozniku sa kojim se prvi puta surađuje ugovoriti će se dokumentarni akreditiv, ali ako se roba izvozi u bližu, manje rizičnu zemlju, poznatom partneru sa kojim se uobičajeno posluje odgovarati će i plaćanje bankovnom doznakom za koju banka naplaćuje manju naknadu. To se prvenstveno odnosi na avansna plaćanja, plaćanja za obavljene usluge i slično. Ali i kod dokumentarnih plaćanja, odnosno plaćanja na temelju prezentiranih dokumenata osim što izvoznik otprema robu prije plaćanja dokumenata dolazi i do zlouporabe dokumenata. Kod poslovanja s dokumentarnim akreditivom treba paziti da su dokumenti ispravni i izdani od strane certificiranih i provjerenih agencija, jer u poslovanju s dokumentima, a ne robom može doći do krivotvorenja.

LITERATURA

1. Andrijanić, I. (1995) *Vanjskotrgovinsko poslovanje*. Zagreb: Mikrorad
2. Andrijanić, I. (2001) *Vanjska trgovina: Kako poslovati sa inozemstvom*. Drugo dopunjeno i izmijenjeno izdanje. Zagreb: Mikrorad
3. Matić, B. (2004) *Međunarodno poslovanje*. Zagreb: Sinergija
4. Gregurek, M., Vidaković, N. (2011) *Bankarsko poslovanje*. Zagreb. RRiF plus
5. Briški, D. et al. (2011) *Plaćanje i osiguranje plaćanja*. Zagreb: Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika
6. Merkaš, Z. (2018) Rizici globalnog poslovnog okruženja-izazovi prve četvrtine 21. stoljeća. *Zbornik sveučilišta Libertas* 3 (3). Hrčak portal hrvatskih znanstvenih i stručnih časopisa. <https://hrcak.srce.hr/195846>, [9.8.2021.]
7. Pavić, D. (2009) Osiguranje ratnih rizika. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*. 46 (3), str. 471. <https://hrcak.srce.hr/41399>, [9.8.2021]
8. Gaudenzi, B., Zsidsin, G. A., Pellegrino, R. (2021) Measuring the financial effects of mitigating commodity price volatility in supply chains. *Supply Chain Management: An International Journal*. 26/1 (2021) 17-31
9. Kang, M. G. (2005) An introduction to market-based instruments for agriculture price risk management. *Food and agriculture organization of the United Nations*
10. Kandžija, V., Host, A. (2001) Europski monetarni sustav. *Ekonomski pregled*. 52.11-12
11. Gregurek, M. (2015) Dokumentarni akreditiv. *Računovodstvo, revizija i financije*, 1
12. Marković, B., Matić, B., Karačić, D. (2007) *Promissory note as payment security instrument in the Republic of Croatia*
13. Raiffaisen bank. *Vodič kroz međunarodne dokumentarne akreditive kao instrument plaćanja u platnom prometu*
14. Sfintes, C. (2019) Documentary incasso. *Research and science today*, 1
- Ćiraković, B. (2020) *Mjenica*. Zagreb: Pravosudna akademija

15. Niepmann, F., Schmidt-Eisenlohr, T. (2017) International trade, risk and role of banks. *Journal of international economics*, 107
16. Hao, Y., Xiao, L. (2013) Risk analysis of letter of credit. *International journal of business and social sciences*, 4.9
17. Kuchimov, U. (2011) *Payment methods in international trade or comparison of commercial letter of credit with documentary collection*
18. Bodrožič, A. (2018) Analiza rizika u intermodalnom transportu. Završni rad. Zagreb. Fakultet prometnih znanosti
19. Sever, M. (2020) Poslovni rizici i način osiguranja od rizika. Završni rad. Pula. Fakultet ekonomije i turizma Dr. Mijo Mirković
20. Hrzić, A. (2019) *Analiza stope inflacije u Republici Hrvatskoj*. Završni rad. Pula. Fakultet ekonomije i turizma Dr. Mijo Mirković
21. Juričić, D. (2019) Procjena političkih rizika na stranim je tržištima presudna, a dobro dođe i na domaćemu. *Lider Media*. <https://lider.media/aktualno/procjena-politickih-rizika-na-stranim-je-trzistima-presudna-a-dobro-dode-i-na-domacemu-120072>. [14.08.2021]
22. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=53028>. [1.8.2021.]
23. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=54442>. [30.8.2021.]
24. Europsko vijeće-Vijeće Europske unije (2021) *Mjere ograničavanja EU-a kao odgovor na krizu u Ukrajini: Ograničenja gospodarskih odnosa s Krimom i Sevastopoljem*. <https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/sanctions/ukraine-crisis/>. [10.08.2021.]
25. International Trade Administration. *Why Export*. <https://www.trade.gov/why-export>. [20.8.2021.]
26. Ministarstvo vanjskih i europskih poslova. *O hrvatskom izvozu: Zašto je izvoz važan za Hrvatsku*. <http://www.mvep.hr/hr/o-hrvatskom-izvozu/>. [20.8.2021.]
27. Hrvatska banka za obnovu i razvitak. *Export credit insurance*. <https://www.hbor.hr/en/export-insurance/>. [20.8.2021.]

28. Click, K., Wegrzynowicz, U. (2020) Understanding the risk covered by export credit insurance. *Export-import bank of the United States*. https://grow.exim.gov/blog/understanding_the_risk-0-0-0. [20.08.2021.]
29. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=32982>. [1.8.2021.]
30. European Commission. *EU policy on high-risk third countries*. https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/banking-and-finance/financial-supervision-and-risk-management/anti-money-laundering-and-countermeasures/financing-terrorism/eu-policy-high-risk-third-countries_en. [22.8.2021.]
31. European central bank (2016) *What is the role of exchange rates?: What are exchange rates?*. https://www.ecb.europa.eu/explainers/tell-me-more/html/role_of_exchange_rates.en.html. [22.8.2021.]
32. Hrvatska narodna banka (2015) *Tečajni režim*. <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/monetarna-politika/tečajni-rezim>. [22.8.2021.]
33. International trade administration. *Foreign exchange risk: Mitigate the risk of fluctuating foreign currency rates*. <https://www.trade.gov/foreign-exchange-risk>. [22.8.2020.]
34. International trade administration. *Methods of payment*. <https://www.trade.gov/methods-payment>. [22.8.2021.]
35. International Chamber of Commerce. *Global rules*. <https://iccwbo.org/global-issues-trends/banking-finance/global.rules/>. [23.08.2021.]
36. Privacy Shield Framework. Trade finance guide. *Documentary collections*. <https://www.privacyshield.gov/article?id=Trade-Finance-Guide.Chapter-4-Documentary-Collections>. [28.8.2021.]
37. ING Belgium Bank. *ING trade finance services: The documentary collection*. str. 14. https://www.ing.be/Assets/Documents/DocumentairIncassoEN.pdf&ved=2ahUKEwirvJbZnNTyAhXyQ_EDHeJkBgI4HhAWegQIDBAB&usq=AOvVaw0a6DmHQiJkYKh3R4UWvN29. [28.8.2021.]
38. Franchising.hr. *Rječnik franšizinga i biznisa: Bankovna doznaka*. <https://franchising.hr/rijecnik/bankovna-doznaka/59/>. [29.8.2021.]

39. Federal Trade Commission. *Consumer information: How to spot, avoid and report fake check scams*. <https://www.consumer.ftc.gov/articles/how-spot-avoid-and-report-fake-check-scams>. [29.08.2021.]

POPIS SLIKA

Slika 1. Visokorizične treće zemlje i datum stupanja na snagu	15
Slika 2. Kretanje tečaja američkog dolara u odnosu na hrvatsku kunu u razdoblju od 1.1.2020. do 31.12.2020.....	16
Slika 3. Shema poslovanja s dokumentarnim akreditivom	22
Slika 4. Nalog za otvaranje dokumentarnog akreditiva Erste banke.....	24
Slika 5. Shema poslovanja dokumentarnom naplatom	25
Slika 6. prikazuje nalog za otvaranje inkasa kod Erste banke.....	27
Slika 7. prikazuje nalog za otvaranjem devizne doznake kod OTP banke.....	28
Slika 8. prikazuje izgled čeka kojeg izdaje Bank of America.....	29
Slika 9. prikazuje naknade koje mala poduzeća i obrtnici kod OTP banke plaćaju kod ugovaranja instrumenata plaćanja	30